

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Diplomová práce

Daňová mezera daně z příjmů fyzických osob

Bc. Michaela Hoffmanová

© 2020 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Michaela Hoffmanová

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Odhad daňové mezery na dani z příjmů fyzických osob

Název anglicky

Estimation of the Tax Gap on the Income Tax of Natural Persons

---

Cíle práce

Cílem diplomové práce je na základě analýzy provést odhad daňové mezery u daně z příjmů fyzických osob v České republice a zhodnotit dopad daňové optimalizace a nelegálních daňových úniků na celkovou odvodovou povinnost.

Metodika

Teoretická východiska diplomové práce budou zpracována prostřednictvím kompilace poznatků z odborné literatury, aktuálních právních předpisů a dalších relevantních zdrojů se zaměřením na legální daňové úspory ve formě optimalizace daně a nelegální daňové úniky v oblasti daně z příjmů fyzických osob.

Na základě analýzy bude proveden odhad daňové mezery u daně z příjmů fyzických osob v České republice. Následně budou vyhodnoceny dopady daňové optimalizace a daňových úniků na snížení celkové odvodové povinnosti. V souvislosti s tím budou rovněž vytvořena možná doporučení související s problematikou legální daňové optimalizace a nelegálních daňových úniků.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

daň, fyzická osoba, daň z příjmů, základ daně, poplatník, daňový únik, daňová mezera

---

Doporučené zdroje informací

EURODAD. Fifty Shades of Tax Dodging: The EU's role in supporting an unjust global tax system 2015: Stop tax dodging [online]. Eurodad, © 2008-2019. Dostupné z: <https://eurodad.org/files/pdf/1546494fifty-shades-of-tax-dodging-the-eu-s-role-in-supporting-an-unjust-global-tax-system.pdf>

KLIMEŠOVÁ, Ludmila. Daňová optimalizace. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018. ISBN 978-80-87974-17-9.

KOCINA, Jan. Daňové trestné činy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-442-8.

LYMER, Andrew a John HASSELDINE. The international taxation system. Boston: Kluwer Academic Publishers, 2002. ISBN 14-020-7157-4.

ŠIROKÝ, Jan. Daňové teorie: s praktickou aplikací. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-005-8.

VANČUROVÁ, Alena a kol. Daňový systém ČR: cvičebnice. V Praze: 1. VOX, 2018. ISBN 978-80-87480-68-7.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 ZS – PEF (únor 2021)

Vedoucí práce

Ing. Gabriela Kukalová, MBA, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Elektronicky schváleno dne 1. 11. 2019

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 7. 10. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Daňová mezera daně z příjmů fyzických osob" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 11. 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Gabriele Kukulové, MBA, Ph.D. za kvalifikované vedení, cenné připomínky a odborné rady, které pozitivně přispěly k vypracování této diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost po celou dobu mého studia.

Odhad daňové mezery na dani z příjmů fyzických osob

Abstrakt

Daňová mezera označuje celkovou výši optimalizace daně v rámci platných právních norem, daňové úniky, ale též výnosy ze stínové ekonomiky. Prostřednictvím poznatků uvedených v odborné literatuře, právních předpisech a dalších zdrojích zaměřených na tuto problematiku v oblasti daně z příjmů fyzických osob byla řešena její struktura, příčiny a důsledky vzniku, včetně výše a dopadu na celkovou odvodovou povinnost. Pomocí metod, určených pro zjištění legálních a nelegálních forem daňové mezery a za použití dat z Českého statistického úřadu, Finanční správy České republiky, Státního úřadu inspekce práce a České národní banky byl na základě analýzy proveden její odhad. Při samotném procesu odhadu výše daňové mezery bylo z důvodu složitosti zajištění přesných dat, a to především v oblasti nelegální ekonomiky, nutno počítat s určitou chybovostí, čímž i výsledek z provedených výpočtů nemusí být úplně přesný. Přesto jsou získaná data o výši daňové mezery velmi důležitá zejména pro nastavení účinných opatření v boji proti stínové ekonomice, pro získání stabilních příjmů veřejných rozpočtů, k vyšší informovanosti národa o této problematice a jejím dopadu na příjmovou stránku veřejných rozpočtů, ale též ke změně tolerance a postoje občanů k nelegálním činnostem či ke zlepšení celkové daňové morálky.

Klíčová slova: daň, fyzická osoba, daň z příjmů, základ daně, poplatník, daňový únik, daňová mezera

Estimation of the Tax Gap on the Income Tax of Natural Persons

Abstract

The tax gap represents the total amount of tax optimization within the applicable legal standards, tax evasion, but also revenues from the shadow economy. Through the knowledge stated in the professional literature, legal regulations and other sources focused on this issue in the field of personal income tax, its structure, causes and consequences of its occurrence, including the amount and impact on the overall levy obligation, were addressed. Using methods designed to identify legal and illegal forms of the tax gap and using data from the Czech Statistical Office, the Financial Administration of the Czech Republic, the State Labor Inspection Authority and the Czech National Bank, its estimation was performed on the basis of the analysis. Due to the complexity of securing accurate data, especially in the area of illegal economy, it was necessary to take into consideration a certain error rate in the actual process of estimating the amount of the tax gap, thereby the result from the calculations performed may not be completely accurate. Nevertheless, the data obtained on the amount of the tax gap are very important especially for setting effective measures in the fight against the shadow economy, to obtain stable public budget revenues, to raise awareness of this issue and its impact on the revenue side of public budgets, but also to change tolerance and citizens' attitudes to illegal activities or to improve overall tax morale.

Keywords: tax, natural person, income tax, tax base, taxpayer, tax evasion, tax gap

Obsah

1 Úvod.....	13
2 Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíl práce	15
2.2 Metodika	15
2.2.1 Stanovení daňové povinnosti	15
2.2.2 Položky snižující základ daně - odčitatelné položky	16
2.2.3 Výpočet efektivní sazby daně	17
2.2.4 Slevy na dani.....	18
2.2.5 Daňové zvýhodnění	19
2.2.6 Daňový únik.....	19
2.2.7 Stínová ekonomika	21
Metoda rozporů	22
Gutmannova metoda odložené peněžní poptávky	22
Transakční metoda.....	23
3 Teoretická východiska	24
3.1 Daňový systém	24
3.1.1 Přímé daně	25
3.1.2 Nepřímé daně	28
3.1.3 Ostatní.....	29
3.2 Daň z příjmů fyzických osob	30
3.2.1 Vývoj daně z příjmů v Čechách.....	30
3.2.2 Daň z příjmů fyzických osob podle druhu příjmů	33
3.3 Daňová mezera.....	34
3.3.1 Základ daně.....	35
3.3.2 Daňová optimalizace.....	37
Optimalizace základu daně	38
Osvobození od daně.....	41
Nezdanitelné části základu daně	41
Daňové slevy.....	42
Daňové zvýhodnění	43
3.3.3 Daňový únik.....	44
Krácení či zatajování příjmů	45
Výnos z nelegální činnosti	45
Neevidované podnikání a zaměstnání.....	46

3.3.4	Mezinárodní zdanění a daňové úniky v mezinárodních souvislostech	48
4	Vlastní práce	51
4.1	Legální optimalizace daně.....	51
4.1.1	Míra zdanění	52
4.1.2	Položky snižující základ daně – odčitatelné položky.....	57
4.1.3	Slevy na dani	60
4.1.4	Daňové zvýhodnění.....	61
4.2	Daňový únik	64
4.2.1	Pravděpodobnost odhalení	64
4.2.2	Daňové úniky spojené se zaměstnáním	67
	Švarc systém	67
	Nelegální zaměstnání	68
	Zatajení části mzdy	69
4.3	Měření stínové ekonomiky	70
4.3.1	Metoda sledování daňových úniků	70
4.3.2	Metoda rozporů	71
4.3.3	Gutmannova metoda odložené peněžní poptávky	71
4.3.4	Transakční metoda	72
5	Výsledky a diskuse	74
5.1	Výše optimalizace daně.....	74
5.2	Výše stínové ekonomiky	76
5.3	Způsoby řešení a diskuse.....	78
6	Závěr.....	80
7	Seznam použitých zdrojů.....	82
	Knižní publikace.....	82
	Internetové zdroje.....	83
	Právní předpisy.....	85

Seznam grafů

Graf 1:	Dílčí základy daně v DAP za zdaňovací období roku 2018	53
Graf 2:	Přehled daňové zátěže zaměstnanců v letech 2001-2020	56
Graf 3:	Daňová úspora v mil. Kč	58
Graf 4:	Průměrná daňová úspora na osobu v Kč	59
Graf 5:	Přehled čerpání daňového zvýhodnění a daňových bonusů v mld. Kč	62
Graf 6:	Výše stínové ekonomiky dle použitých metod v %	77

Seznam tabulek

Tabulka 1: Členění daní dle daňového systému	25
Tabulka 2: Lafferova křivka	35
Tabulka 3: Přehled stanovení základu daně podle typu příjmu	36
Tabulka 4: Výdaje uplatňované procentem z příjmů dle typu činnosti v letech.....	40
Tabulka 5: Daňové slevy	42
Tabulka 6: Výpočet daňové povinnosti	51
Tabulka 7: Míra zdanění v České republice pro rok 2019 v %	54
Tabulka 8: Výpočet výše daně v letech	55
Tabulka 9: Výpočet efektivní daňové sazby pro rok 2018	57
Tabulka 10: Odčitatelné položky uplatněné v DAP za zdaňovací období roku 2018	57
Tabulka 11: Přehled uplatněných slev na dani v DAP za zdaňovací období 2018	60
Tabulka 12: Výše daňového zvýhodnění v Kč	62
Tabulka 13: Uplatnění daňového zvýhodnění a vznik daňového bonusu u OSVČ.....	63
Tabulka 14: Přehled počtu a výsledků kontrol ukončených v roce 2019	64
Tabulka 15: Volba strategie	65
Tabulka 16: Očekávaný výsledek	66
Tabulka 17: Porovnání daňových odvodů	67
Tabulka 18: Výpočet odhadu měsíčního úniku na daňové povinnosti v roce 2018	69
Tabulka 19: Podklady z kontrol.....	70
Tabulka 20: Odhad stínové ekonomiky dle rodinných rozpočtů	71
Tabulka 21: Výpočet SE Gutmannovou metodou v mld. Kč	72
Tabulka 22: Výpočet SE transakční metodou v mld. Kč.....	73

Seznam použitých zkratk

ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
DAP	Daňové přiznání
DPH	Daň z přidané hodnoty
EET	Elektronická evidence tržeb
EHP	Evropský hospodářský prostor

EU Evropská unie
FO Fyzická osoba
HDP Hrubý domácí produkt
Kč Koruna česká
mil. Milion
mld. Miliarda
OČR Ošetřování člena rodiny
OECD Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN Organizace spojených národů
OSVČ Osoba samostatně výdělečně činná
PO Právnícká osoba
SE Stínová ekonomika
tis. Tisíc
ZD Základ daně
ZDP Zákon o daních z příjmů
ZTP/P Osoba zvlášť těžce postižená s průvodcem

1 Úvod

Daně tvoří nejdůležitější příjem jak státního, tak krajských a obecních rozpočtů. Správné nastavení daňových pravidel určuje výši příjmů, ale též míru ochoty ze strany daňových subjektů daně hradit. Při velkém daňovém zatížení je vyšší pravděpodobnost snahy poplatníků se daňovým povinností z přijatých příjmů vyhnout. Daně z takto zatajených příjmů se považují za daňový únik.

Různé státy Evropy se ve způsobu zdanění příjmů fyzických osob liší. Česká republika poskytuje pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob, prostřednictvím zákonem stanovených příjmů osvobozených od zdanění, daňových odečtů a daňových slev, možnost optimalizace daňové zátěže. Na tomto vývoji se nejvíce podílí skutečnost, že se tato daň stala zpolitizovanou, a to prostřednictvím volebních slibů politických stran. Ve snaze získat voliče docházelo od roku 2005 k neustálým změnám vedoucím k poklesu daňové zátěže o více než 50 %.

I přes tento pro poplatníky pozitivní vývoj jde ruku v ruce s oficiální ekonomikou i ta stínová, která se postupně stala součástí každé ekonomiky a nelze ji zcela vymýtit. Snaha poplatníků o zatajení příjmů se v poslední době stává fenoménem. Občané se těžko orientují v problematice, která je velmi často zkreslována jak ze strany médií, podněcujících k nevykazování veškerých příjmů, tak z politických stran, které mají na daňovou politiku rozdílné pohledy. Také složitost daňových zákonů může poplatníka nevědomky dovést do situace, kdy se dopustí daňového úniku.

Stejně jako je snaha poplatníků o zatajení příjmů na straně jedné, tak je i snaha státních orgánů o zabránění těmto aktivitám na straně druhé. Stanovení skutečné míry stínové ekonomiky je velmi složité. Způsobům jejího výpočtu se věnovalo několik světových ekonomů, ale žádný z nich nenalezl přesně vypovídající způsob o její skutečné výši.

Pojem daňová mezera nebo též „tax gap“ označuje celkovou výši optimalizace daně v rámci platných právních norem, daňové úniky, ale též výnosy z šedé ekonomiky. Tato práce je zaměřena právě na určení její výše v oblasti daně z příjmů fyzických osob za rok 2018.

Než bude přistoupeno k samotnému výpočtu míry daňové mezery, je potřeba zvolit metody, pomocí kterých bude její výše zjišťována. Též seznámení se základními teoretickými východiskami pro daň z příjmů fyzických osob, jakož i prvopočátky vzniku této

daně a její další vývoj, až po vysvětlení pojmů spojených s optimalizací daňové povinnosti zákonem stanovenými možnostmi nebo snahou o daňové úniky, a to jak prostřednictvím nelegálních forem zaměstnání nebo právě pomocí příjmů plynoucích ze stínové ekonomiky, je nedílnou součástí pro pochopení řešené problematiky.

Při samotném výpočtu bude pro zjištění míry optimalizace daně použita metoda ušlých příjmů, tj. zjištění výše příjmů, které nejsou předmětem zdanění z důvodu využití možnosti daňové úlevy. Pro zjištění míry stínové ekonomiky bude použita metoda rozporů, Gutmannova metoda a transakční metoda, za jejichž pomoci se zjistí procentuální míra HDP připadající na příjmy, které neprocházejí oficiální ekonomikou.

Výsledkem této práce bude ucelený přehled o výši daňové mezery pro rok 2018 a příčinách jejího vzniku. Výpočet pomocí uvedených metod je z důvodu složitosti zajištění potřebných dat ne úplně přesný, vždy se jedná pouze o odhad počítající s určitou chybovostí. I přes tyto drobné nesrovnalosti, je však velmi důležité, aby dané téma získalo více pozornosti, která povede ke změně postoje národa k aktuálnímu přístupu k nelegálním činnostem.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je na základě analýzy provést odhad daňové mezery u daně z příjmů fyzických osob v České republice a zhodnotit dopad daňové optimalizace a nelegálních daňových úniků na celkovou odvodovou povinnost.

2.2 Metodika

Stanovení optimální výše základu daně a na něj navazující daňovou povinnost je v problematice daňových úlev nejdůležitějším úkonem. Jakékoliv zákonné opatření vedoucí k získání výhody pro poplatníka, a to ať formou pozdější úhrady daně nebo nižší daňové povinnosti, lze chápat jako daňovou úlevu. V České republice se pro vyčíslení celkového snížení příjmů veřejného sektoru, dosaženého využitím zákonných způsobů daňové optimalizace, používá metoda ušlých příjmů.

Pro určení výše stínové ekonomiky jsou nejpoblárnější metody používající makroekonomická data. Jedná se o nepřímé metody, mezi které se řadí mnoho odlišných postupů. Každá metoda používá jiná data a též vychází z různých předpokladů. I přes veškerou snahu se všechny metody měření potýkají s problémy, neboť hlavní podstatou stínové ekonomiky je, že aktivity prováděné v této oblasti jsou skryté.

2.2.1 Stanovení daňové povinnosti

Základem je povinnost podat daňové přiznání, která se vztahuje na každého poplatníka, jehož roční příjem přesáhl 15 000 Kč, pokud se nejedná o příjmy od daně osvobozené, příjmy již zdaněné srážkovou daní či příjmy ze závislé činnosti přijaté od jednoho nebo postupně více plátců. Každému poplatníkovi podávajícímu daňové přiznání k dani z příjmů fyzických osob tak vzniká povinnost správného stanovení daně.¹

---

¹ § 38g zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, stanovující povinnost podání daňového přiznání k dani z příjmů fyzických osob

Výpočet daňové povinnosti:

Základ daně	Dílčí základ daně z §6 + součet dílčích základů daně z §7, §8, §9 a §10 (pokud součtem vznikne ztráta, nelze ji započíst proti dílčímu základu daně z § 6)
-	Nezdanitelné části základu daně
=	Základ daně před zdaněním
X	15% sazba daně
=	Daň dle § 16 zákona o daních z příjmů
X	7% Solidární zvýšení daně u příjmů přesahujících 48násobek průměrné mzdy (tj. nad částku 1 569 552 Kč)
=	Daň celkem
-	Slevy na dani a daňové zvýhodnění
=	Daňová povinnost/ daňový bonus

Zdroj: Zákon o daních z příjmů, vlastní zpracování

2.2.2 Položky snižující základ daně - odčitatelné položky

Jedná se o zákonem vymezené položky, které lze při splnění stanovených podmínek uplatnit. Pro zjištění výše daňové úlevy z nich plynoucí se vzhledem k nemožnosti využití přesných dat vychází z údajů o celkové výši jednotlivých odčitatelných položek z podaných daňových přiznání. Použitím této metody dochází k určitému nadhodnocení míry daňové úlevy, neboť nezachycuje přesné údaje o efektivním uplatnění nárokové částky.²

Výpočet se provádí následujícím vzorcem:

$$DÚ = ODP \times T^e \quad (1)$$

ODP vyjadřuje celkovou výši všemi poplatníky uplatněných odčitatelných položek

T^e vyjadřuje průměrnou efektivní sazbu daně za veškeré poplatníky

² JAREŠ, Martin. *Daňové úlevy v České republice*. Ministerstvo financí České republiky, 2010. [online]. © 2010-2020 Ministerstvo financí ČR [cit. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2010/danove-ulevy-v-ceske-republice-9442>

Výpočet ovlivňují zaměstnanci, kteří si odčitatelné položky uplatňují v rámci ročního zúčtování u zaměstnavatele. Pro zjištění výše uplatněných odčitatelných položek se vychází z předpokladu, že průměrná výše odčitatelných položek uplatněných u zaměstnavatele je stejná jako u podaných přiznání.³

Pro výpočet se použije následující vzorec:

$$ODP = ODPDAP \times \frac{n}{n_{dap}} \quad (2)$$

ODPDAP vyjadřuje celkovou výši odčitatelných položek uplatněných v daňových přiznáních

n vyjadřuje celkový počet poplatníků daně z příjmů fyzických osob

n_{dap} vyjadřuje počet poplatníků s podaným daňovým přiznáním

2.2.3 Výpočet efektivní sazby daně

Efektivní sazbou daně je vyjádřeno daňové zatížení průměrného občana v dané zemi. V práci je vyčísleno průměrné daňové zatížení u poplatníků majících příjmy ze zaměstnání při uplatnění pouze základní slevy na dani.⁴

Vzorec pro výpočet efektivní sazby daně:

$$\frac{SHM \times t - DÚ}{HM} \quad (3)$$

SHM průměrná superhrubá mzda (hrubá mzda navýšená o pojištění hrazené zaměstnavatelem)

t sazba daně

DÚ sleva daně na poplatníka

HM hrubá mzda

---

³ JAREŠ, Martin. *Daňové úlevy v České republice*. Ministerstvo financí České republiky, 2010. [online]. © 2010-2020 Ministerstvo financí ČR [cit. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2010/danove-ulevy-v-ceske-republice-9442>

⁴ *Skutečná sazba daně z příjmu u průměrné mzdy*. [online]. © 2020 Mladá Fronta a.s. [cit. 24. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/390895-skutecna-sazba-dane-z-prijmu-u-prumerne-mzdy/>

Vzorec pro výpočet efektivní sazby daně u osob samostatně výdělečně činných:

$$\frac{VH \times t - DÚ}{VH} \quad (4)$$

VH rozdíl mezi příjmy a skutečnými výdaji nebo výsledek hospodaření

t sazba daně

DÚ sleva daně na poplatníka

$$\frac{(P - V) \times t - DÚ}{P} \quad (5)$$

P celkový příjem

V celkový procentuální výdaj z příjmů, podle druhu vykonávané činnosti

t sazba daně

DÚ sleva daně na poplatníka

2.2.4 Slevy na dani

U daně z příjmů fyzických osob uplatňuje každý poplatník základní slevu na dani, která činí 24 840 Kč za rok. Ta však nemusí být jediná, v případě splnění zákonem stanovených podmínek si může poplatník odečíst z daňové povinnosti další slevy např. za zaměstnance se zdravotním postižením, na vyživovaného manžela, na invaliditu, na studenta, za umístění dítěte či na evidenci tržeb. U poplatníků podávajících daňové přiznání lze slevu jednoznačně vyčíslit a i rozklíčovat, která sleva a v jaké výši je uplatněna. Problém nastává opět u zaměstnanců, kde lze relativně jednoznačně určit výši slevy na poplatníka, v případě ostatních slev již přehled nelze stanovit.⁵

Vzorec pro výpočet slev na dani:

$$DÚ = \sum_{i=1}^n t'_i - t_i \quad (6)$$

---

⁵ JAREŠ, Martin. *Daňové úlevy v České republice*. Ministerstvo financí České republiky, 2010. [online]. © 2010-2020 Ministerstvo financí ČR [cit. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2010/danove-ulevy-v-ceske-republice-9442>

- DÚ celková výše daňové slevy
 n počet poplatníků v zemi
 i poplatník
 t_i daň poplatníka při existenci daňové slevy
 t'_i daň poplatníka při neexistenci daňové slevy

2.2.5 Daňové zvýhodnění

Tato forma slevy na dani je specifická svým výsledkem, neboť zde může dojít k záporné daňové povinnosti. Ta je označována jako „daňový bonus“, který vzniká uplatněním daňového zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti proti nižší daňové povinnosti. Lze uplatnit max. do výše 60 300 Kč na poplatníka ročně.⁶ Tuto skutečnost lze vyjádřit vzorcem:

$$\text{Daň po uplatnění slev - daňové zvýhodnění} = \text{daňová povinnost/daňový bonus} \quad (7)$$

Výše daňového zvýhodnění pro zdaňovací období 2018 a 2019:

Jedno dítě	15 204 Kč
Druhé dítě	19 404 Kč
Třetí a každé další	24 204 Kč

Pro zjištění celkové výše uplatněných daňových zvýhodnění a daňových bonusů jsem použila statistické výsledky Ministerstva financí ČR, které vychází z údajů vykázaných poplatníky v daňových přiznáních a vyúčtováních daně.⁷

2.2.6 Daňový únik

Představuje neoprávněnou či nelegální formou získanou daňovou úlevu. Pro uskutečnění daňového úniku je rozhodující pravděpodobnost odhalení, která se odvíjí od

⁶ PELC, Vladimír. *Daně z příjmů s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2018. Daně (ANAG).

⁷ *Údaje z daňových přiznání*. Finanční správa. [online]. © 2013-2020, Finanční správa. [cit. 24. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/analyzy-a-statistiky/udaje-z-danovych-priznani>

množství kontrol na celkový počet poplatníků, postoj k riziku a míra rizika, kterou je poplatník ochoten podstoupit, a očekávaný výsledek.⁸

Výpočet pravděpodobnosti:

$$p_1 + p_2 = 1 \quad (8)$$

- p_1 pravděpodobnost že bude odhalen
- p_2 pravděpodobnost že nebude odhalen
- 1 maximální pravděpodobnost odhalení

Volba strategie:

Strategie jistoty

$$Y_D = (1 - t) \times Y \quad (9)$$

Strategie rizika:

je odhalen (x_1) $Y_D = Y - F \quad (10)$

není odhalen (x_2) $Y_D = Y \quad (11)$

Y_D upotřebitelný důchod

Y zdanitelný důchod

F výše sankce

t daňová sazba

Při rozhodování o uskutečnění daňového úniku u poplatníka s neutrálním postojem k riziku je rozhodující očekávaný výsledek, ten se vypočte pomocí vzorce:

$$EX = p_1 \times (Y - F) + (1 - p_1) \times Y \quad (12)$$

EX vyjadřuje očekávaný výsledek

---

⁸ SANDMO, Agnar. *Income tax evasion, labour supply, and the equity--efficiency tradeoff*, Year: 1981. Volume: 16, Edition: 3, Page: 265-288.

Podle výše očekávaného výsledku se poplatník rozhoduje, zda se daňového úniku dopustí. Poplatník se úniku dopustí, pokud je očekávaný výsledek $(EX) >$ než strategie jistoty (Y_D) .

Ochotu podstoupit riziko daňového úniku ovlivňuje též prostředí a sociální skupina, ve které se poplatník pohybuje. Výhody daňového úniku mohou negativně ovlivnit pocity, které provedený čin v poplatníkovi vyvolává, a to i v případě neodhalení (např. špatné svědomí, strach z vězení, pocit studu, strach ze sociálního vyřazení apod.). Tento ukazatel je zastoupen veličinou U označující zápornou funkci užitku. Tuto veličinu není možno přímo změřit, a proto se pro jeho stanovení používá Ordinalistická teorie užitku vycházející z bodu nasycení poplatníka, který vyjadřuje nejen množství spotřebovaného statku, ale i zkušenosti, psychologické faktory či tradice. Takto upravený vzorec vypadá následovně:⁹

$$EU = p_1 \times U(Y - F) + (1 - p_1) \times U \times (Y) \quad (13)$$

EU vyjadřuje očekávaný užitek

U vyjadřuje zápornou funkci užitku

2.2.7 Stínová ekonomika

Pro měření velikosti stínové ekonomiky v současnosti neexistuje všeobecná metoda, která by věrohodně stanovila její míru. Používají se tři základní metody – přímé, nepřímé a modelové. Metody přímé, kterými jsou výběrová šetření a sledování daňových úniků nebo též fiskální metoda, vychází z průzkumů a z údajů poskytovaných daňovou správou. Jedná se o údaje na mikroekonomické úrovni. Mezi nepřímé metody patří metoda rozporů, monetární metody, metody trhu práce a metody fyzických vstupů. Ty vychází z údajů na úrovni národních účtů. Modelová metoda nebo též metoda MIMIC (Multiple Indicators, Multiple Causes), využívá více faktorů, které ovlivňují stínovou ekonomiku. Veličiny získané pomocí těchto metod ukazují objem stínové ekonomiky prostřednictvím peněžního vyjádření za určité období. V této práci jsou použity metody nepřímé.¹⁰

---

⁹ ŠPAČEK Jirí, ŠPAČKOVÁ Zuzana, *Daňová morálka a daňové úniky v ekonomických experimentech*. [online]. © 2015–2020 Journals Muni cz [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/6081

¹⁰ *Stínová ekonomika v České republice 01/2015*. [online]. © 2015 ECETA [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: http://eceta.cz/wp-content/uploads/2015/11/SE_01_2015_web.pdf

Metoda rozporů

Tato metoda je založena na předpokladu, že příjmy získané z nelegální činnosti jsou použity na výdaje v ekonomice oficiální. Měření spočívá v rozdílu mezi příjmy a výdaji.¹¹ Hlavním nedostatkem je nepřesnost národních účtů. Také předpoklad, že veškeré příjmy z neoficiálního sektoru se použijí na výdaje v sektoru oficiálním, se může jevit jako nedostatek. Pokud by však byly statistické údaje zadávány bez chyb, dalo by se hovořit o velmi dobrém odhadu stínové ekonomiky.¹²

Vzorec pro výpočet stínové ekonomiky touto metodou je:

$$SE = \text{příjem domácností} - \text{výdaje domácností} . \quad (14)$$

Gutmannova metoda odložené peněžní poptávky

Jedná se o monetární metodu Pierra Gutmanna založenou na myšlence, že ve stínové ekonomice jsou transakce prováděny v hotovosti, čímž vzniká vyšší poptávka po hotových penězích. Důležitým ukazatelem je množství oběživa C , vklady na vyžádání D a volba období s malou či nulovou stínovou ekonomikou¹³.

Výpočet probíhá v několika krocích:

1. Stanovení hodnoty C_0 množství oběživa pro základní období za pomoci ukazatelů D_0 vklady na vyžádání a $M1_0$ měnový agregát, prostřednictvím vzorce:
$$C_0 = M1_0 - D_0 \quad (15)$$
2. Výpočet přirozeného poměru C/D_0 , za základní období (většinou rok 1993).
3. Výpočet množství oběživa pro sledovaný rok: $C_x = M1_x - D_x \quad (16)$
4. Zjištění hodnoty C^* představující část hotovosti potřebné pro oficiální ekonomiku: $C^* = D_x \times C/D_0 \quad (17)$
5. Výpočet stínové ekonomiky SE pomocí vzorce: $SE = (C - C^*) \times V \quad (18)$
6. Výpočet hodnoty V představující rychlost oběhu peněz, přičemž hodnota $PQ = HDP$, vypočtenou pomocí vzorce: $M1 \times V = PQ \quad (19)$

¹¹ SCHNEIDER, Friedrich. *Shadow economies around the world: what do we really know?*. European Journal of Political Economy, 2005. Volume 21, Issue 3, Pages 598-642.

¹² FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika I: (příčiny, důsledky, měření)*. Praha: Soudy, 2002. 107 s. Pohledy: studie-analýzy-prognózy; 1/2002.

¹³ GUTMANN, Peter M. *The subterranean economy, redux*. In: *The economics of the shadow economy*. Softcover reprint of the original 1st ed. 1985. Springer Berlin (Verlag). 402 Seiten, s. 2-18.

Ani tato metoda nezachycuje ucelené výstupy o vývoji úniků, neboť je závislá na vstupních parametrech, které může autor stanovit dle vlastního uvážení, a volbě základního období s minimální stínovou ekonomikou. I přes nedostatky je tato metoda pro odhad stínové ekonomiky v České republice vhodná, a to z důvodu snadné identifikace základního roku.¹⁴

Transakční metoda

Je další monetární metodou Edgara Feigeho, který předpokládal, že existuje neměnný vztah mezi oficiálním HDP a objemem transakcí v čase. Výpočet je založen na Fischerově kvantitativní rovnici směny $MV + M'V' = PT$, kdy hodnota M vyjadřuje bankovky, M' peníze na viděnou, V a V' hodnotu rychlosti oběhu peněz, P objem transakcí a T cenovou hladinu.¹⁵

Kroky k výpočtu:

1. Volba základního roku, kdy stínová ekonomika byla na minimální úrovni a výpočet hodnoty PT_0/HDP_0 .
2. Vymezení hodnot M, M' a V, V' pro roky výpočtu stínové ekonomiky a s tím spojený výpočet hodnoty PT pro dané období.
3. Výpočet hodnoty Y vyjadřující celkový národní produkt pomocí vzorce

$$Y = \frac{PT_x}{PT_0/HDP_0} \quad (20)$$

4. Ten následně porovnáme s HDP roku výpočtu. Stínovou ekonomiku představuje hodnota rozdílu: $SE = Y - HDP$ (21)

I tato metoda má několik slabých míst, mezi které patří především volba základního roku a spolehlivost získaných dat, jejichž aplikace může vést k pochybným výsledkům.

---

¹⁴ *Stínová ekonomika v České republice 01/2015*. [online]. © 2015 ECETA [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: http://eceta.cz/wp-content/uploads/2015/11/SE_01_2015_web.pdf

¹⁵ ZÍDKOVÁ, Hana. *Diskuse k metodám odhadů stínové ekonomiky*. Acta Oeconomica Pragensia, 2012. [online]. © 2000-2020 Prague University of Economics and Business [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: <https://aop.vse.cz/pdfs/aop/2012/06/01.pdf>

3 Teoretická východiska

3.1 Daňový systém

Daňový systém vyspělých států se vyvíjel postupně mnoho staletí. Moderní systémy zdaňují tři předměty daně a to příjem, spotřebu a majetek. Při naplňování veřejných rozpočtů se tedy používá několik daní, které mají mezi sebou různé vazby a různý vliv na ekonomickou aktivitu. Proto je důležité sledovat strukturu a celkovou výši zaplacených daní. Daňový systém lze definovat jako souhrn a strukturu všech daní vybíraných na daném území státními institucemi. Správu těchto daní a procesní stránku placení a výběru daní upravuje daňový řád.¹⁶

Příjmy z daní jsou nejdůležitější a nejobjemnější příjmovou stránkou veřejných rozpočtů a vyznačují se především svou nedobrovolností v placení, nenávratností a neekvivalentností. Daň je určitým zákonem ustanoveným nuceným břemenem, které se povinnému subjektu nevrací a nelze za tuto platbu očekávat konkrétní protiplnění. V moderním daňovém systému plní daně funkce fiskální, redistribuční, stabilizační a regulační, zajišťující získání finančních prostředků do veřejných rozpočtů, stabilizaci ekonomiky, regulaci chování ekonomických subjektů a zmírňování nerovností.¹⁷

Daně je možno třídit dle různých hledisek. Nejčastěji používaný způsob je:

- dle subjektu daně – na daně hrazené fyzickou nebo právnickou osobou,
- dle schopnosti daň platit – na osobní, respektující platební schopnost, tj. závislé na vlastním příjmu, a z věci, platební schopnost nezohledňující a vypočítané z ceny majetku bez ohledu na příjmovou stránku poplatníka,
- dle předmětu daně – na daně majetkové, daně z příjmů a daně spotřební,
- dle sazby daně – na daně s pevnou sazbou, tj. v případě naturálních jednotek, majetku, nebo daně s procentní sazbou (proporcionální, progresivní či degresivní),
- a na daně přímé, nepřenosné, hrazené poplatníkem z vlastního příjmu, daně nepřímé, vybírané v ceně zboží a odváděné prostřednictvím plátce a ostatní daně.¹⁸

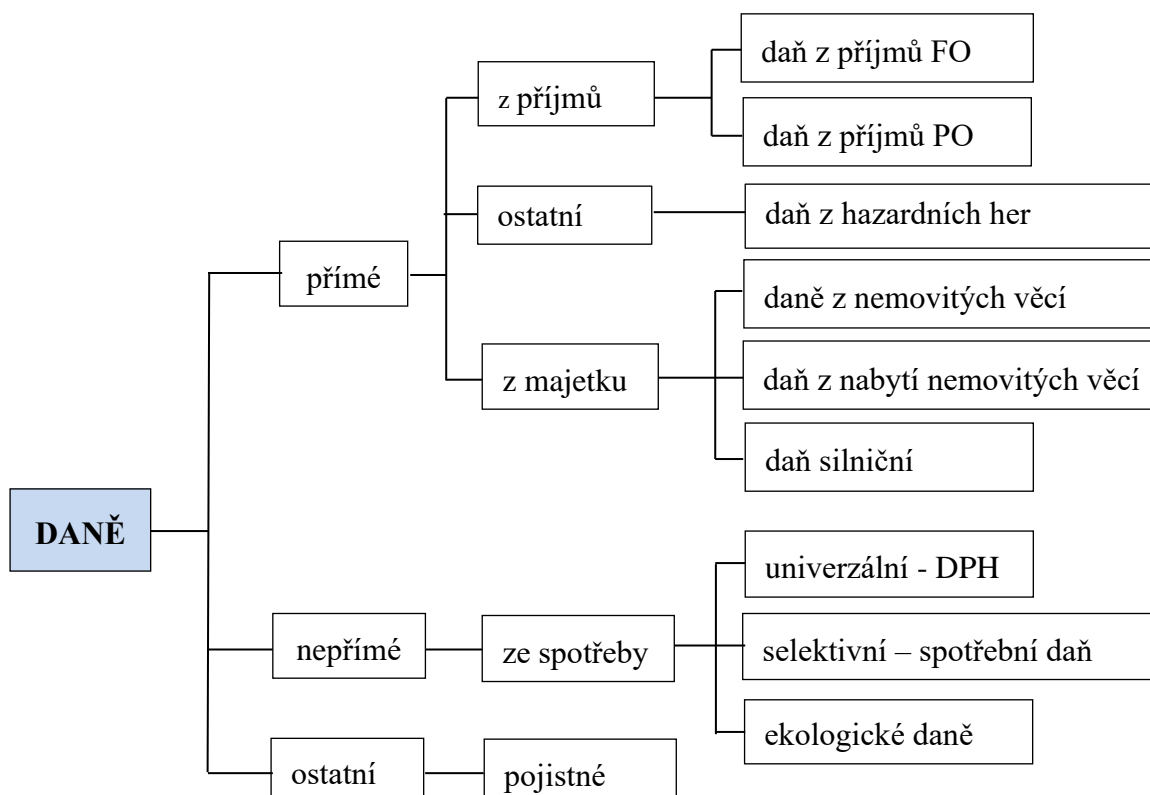
¹⁶ HAMERNÍKOVÁ, Bojka a kol. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI, 2007, s. 121.

¹⁷ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX), s. 9-13.

¹⁸ KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 16-30

Tabulka 1: Členění daní dle daňového systému

Zdroj: HAMERNÍKOVÁ, Bojka a kol. *Veřejné finance*., s. 123, vlastní zpracování

3.1.1 Přímé daně

Přímé daně se vyznačují především svou adresností (tj. znalostí předmětu a osoby podléhající dani), vyhovují daňové spravedlnosti, čímž se přizpůsobují platebním možnostem jednotlivých občanů. Mají však i negativní účinek, neboť se jim lze vyhnout. Jedná se o opak daní nepřímých, protože jsou intenzivnější a viditelnější. Dělí se na daně příjmové a majetkové.¹⁹

Daně z příjmů jsou v daňovém systému České republiky zakotveny v zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, který je dále dělí podle poplatníka na zdanění příjmů fyzických a právnických osob. Dle rozpočtového určení patří tyto daně mezi daně svěřené i sdílené. Jedná se o všeobecnou daň, které podléhá veškerý zdanitelný příjem peněžní i nepeněžní povahy.²⁰

¹⁹ HAMERNÍKOVÁ, Bojka a kol. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI, 2007, s. 124-126.

²⁰ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX), s. 57.

Poplatníky této daně jsou fyzické osoby mající na území České republiky bydliště a dle zákona či smlouvy o zamezení dvojího zdanění splňují podmínky daňové rezidentury. Tyto osoby mají povinnost odvádět daň v tuzemsku z celosvětových příjmů. Proti těmto stojí daňoví nerezidenti, kteří se zde zdržují méně než 183 dnů v daném roce a daňová povinnost v tuzemsku se vztahuje pouze na příjmy získané na našem území.²¹

Ke stanovení daňové povinnosti je potřeba zjistit základ daně z veškerých příjmů v daném zdaňovacím období, který lze upravit o nezdanitelné části daně, pokud poplatník prokáže, že na ně má nárok. Z takto upraveného základu se vypočte 15% daň, která se dále upravuje o zákonem stanovené daňové slevy. Pro snížení tvrdosti jsou do zákona zakomponovány úlevy, které při splnění zákonem stanovených podmínek zakládají osvobození příjmů. Jedná se například o osvobození zdanění starobních důchodů, sociálních dávek, dědictví, darů od příbuzného v přímé linii a od cizích osob do výše 15 000,- Kč od jednoho dárce za zdaňovací období, prodej movitých a nemovitých věcí a další.²²

Daňovému subjektu majícímu ve zdaňovacím období příjmy podléhající dani vzniká na konci zdaňovacího období povinnost si daň sám vypočíst, sdělit skutečnosti ke správnému stanovení daně a uhradit vzniklou daňovou povinnost prostřednictvím daňového tvrzení. Splatnost daně je stanovena na poslední den lhůty pro podání daňového tvrzení a vzniklou povinnost lze uhradit jednorázově nebo zálohově v průběhu zdaňovacího období. Stanovení výše a periodicity zálohy vychází z poslední známé daňové povinnosti.²³ U osob v zaměstnaneckém poměru je daň hrazena zálohově každý měsíc a na konci zdaňovacího období může poplatník požádat plátce daně o provedení ročního zúčtování daně, a to v případě, že mu nevzniká povinnost podat daňové tvrzení sám.²⁴

Další poplatníci daně z příjmů jsou obchodní společnosti, družstva a veřejně prospěšní poplatníci, označováni jako právnické osoby. Předmětem daně u subjektů založených za účelem zisku, jsou ve zdaňovacím období veškeré výnosy ze všech činností a z nakládání s majetkem. U poplatníků, kteří nejsou založeni za účelem zisku, jsou

---

²¹ KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 76.

²² ŠTOHL, Pavel. *Daně: 2010 : výklad a praktické příklady*. Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, 2010, s. 15-20.

²³ § 38a zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů,

²⁴ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX), s. 39.

předmětem daně výnosy (příjmy) z vedlejší hospodářské činnosti, neboť příjmy v hlavní činnosti jsou spojeny s jejich posláním a bývají ve většině případů od daně osvobozeny.²⁵

Základ daně je stanoven prostřednictvím výsledku hospodaření uvedeném na výkazu zisku a ztráty, který vychází z účetnictví vedeným daňovým subjektem, dále upraveným o položky zvyšující a snižující výsledek hospodaření dle zákona o daních z příjmů. Takto upravený základ daně může daňový poplatník dále snížit o položky odčitatelné od základu daně, kterými jsou odečet daňové ztráty, odpočet na podporu výzkumu a vývoje, na podporu odborného vzdělávání či bezúplatné plnění (dary). Teprve z takto upraveného základu daně se vypočte daň ve výši 19% lineární sazby daně, kterou lze dále optimalizovat o slevy na dani v případě, že společnost zaměstnává zdravotně postižené zaměstnance. Splatnost daně se řídí stejně jako u daně z příjmů fyzických osob lhůtou pro podání daňového přiznání, i zde záleží na skutečnosti, zda byly v průběhu zdaňovacího období hrazeny zálohy.²⁶

Majetkové daně, patří historicky mezi nejstarší typy daní. Jedná se o první přímé daně uplatněné již v dobách Egypta či starověkého Říma. V dnešní době jsou z pohledu výnosu zastíněny ostatními daněmi, ale přesto zajišťují stabilní příjem obecních rozpočtů především z fiskálního hlediska pro nemožnost daňového úniku z důvodu jejich evidence ve státem vedených registrech. Majetkové daně nerespektují aktuální finanční situaci poplatníka, neboť jsou vypočteny z hodnoty, použití a velikosti vlastněného majetku. Předmětem zdanění je nemovitý majetek a s ním spojená případná změna vlastnických práv (koupě majetku) a použití vozidel pro účely samostatné výdělečné činnosti či vlastnictví vozidel o hmotnosti nad 3,5 tuny. Poplatníkem je vlastník nebo uživatel.²⁷

Předmět a sazby daně jsou rozdílné podle druhu vlastněného majetku. Je tedy rozhodující, zda se jedná o stavbu či pozemek, který je upraven zákonem o dani z nemovitých věcí, nebo o nabytí stavby či pozemku koupí řešený zákonem o dani z nabytí nemovitosti, či o vozidlo, stanovené v zákoně o dani silniční. I povinnost podání přiznání a splatnost daně se řídí podle jednotlivých hmotně právních předpisů.

---

²⁵ HAMERNÍKOVÁ, Bojka a kol. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI, 2007, s. 126.

²⁶ PELC, Vladimír. *Daně z příjmů s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2018. Daně (ANAG), s. 251-309.

²⁷ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX), s. 22.

3.1.2 Nepřímé daně

Do skupiny nepřímých daní patří daně ze spotřeby vybírané v ceně služeb a zboží, které se dále člení na daně univerzální, selektivní a ekologické. Do kategorie univerzálních daní patří daň z přidané hodnoty označována jako všeobecná daň ze spotřeby výrobků a služeb.²⁸ Oproti tomu ekologické a selektivní daně se ukládají pouze na spotřebu vybraných výrobků nebo na škody způsobené na životním prostředí z důvodu ochrany životního prostředí – princip „znečišťovatel platí“. Poslední skupinu selektivních daní tvoří clo, které je spojeno s přechodem zboží přes hranice.²⁹

Daň z přidané hodnoty, je daní, která se k ceně statku postupně připojuje a roste v každé fázi jeho výroby. Skrytá je v konečné pořizovací ceně statku, hradí ji konečný spotřebitel a odvod do státní kasy je zajištěn prostřednictvím plátce, který je dobrovolně nebo ze zákona překročením stanoveného obrátu (1 mil. Kč za dvanáct měsíců po sobě jdoucích) k této dani zaregistrován. „Plátce daně je osoba povinná k dani, která je registrována k dani z přidané hodnoty v České republice, odvádí daň ze všech svých zdanitelných plnění a zároveň jen plátce daně má nárok na odpočet daně“.³⁰ Předmětem zdanění je dodání zboží, poskytnutí služby za úplatu, převod nemovitosti, pořízení zboží či nového dopravního prostředku z jiného členského státu a dovoz zboží. Základem pro výpočet daně se stává uskutečněné zdanitelné plnění, proti kterému lze uplatnit přijaté zdanitelné plnění. Rozdíl daně mezi zdanitelným plněním je buď vlastní daňová povinnost, nebo nadměrný odpočet.

Spotřební daň, je klasifikovaná jako nepřímá daň zaváděna státem za účelem regulace ceny vybraných výrobků, kterými jsou minerální oleje, líh, pivo, víno, meziprodukty a tabákové výrobky. Důvody pro jejich výběr jsou zvýšení příjmů státního rozpočtu, ale také snížení jejich spotřeby z důvodu škodlivosti pro jedince či společnost. Režim osvobození od daně a sazby spotřebních daní v České republice se sblíží s právní úpravou spotřebních daní Evropské unie.³¹

---

²⁸ KUBÁTOVÁ, Květa. Daňová teorie a politika. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 20.

²⁹ HAMERNÍKOVÁ, Bojka a kol. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI, 2007, s. 129.

³⁰ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daň (1. VOX), s. 295.

³¹ *Spotřební daň a jejich správa* [online]. Celní správa ©2018, [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.celnisprava.cz/cz/dane/spotrebni-dane/Stranky/default.aspx>

Ekologické daně, jsou ve své podstatě velmi mladou daní. Povinnost jejich úhrady vznikla v souladu s členstvím České republiky v Evropské Unii od 1. ledna 2008, a to na elektřinu, zemní plyn a pevná paliva zejména černé uhlí, hnědé uhlí, koks a ostatní uhlovodíky. Správu těchto daní vykonává celní úřad, který je oprávněn i k vydávání povolení. Smyslem daně je stimulace ekonomických subjektů k ekologickému chování a k podpoře podniků, které vyrábí způsobem šetrným k životnímu prostředí.³²

Clo, nebo také celní poplatek je státem vybíranou dávkou při přechodu zboží přes celní hranici. Jedná se o ochranný prostředek vlastního vnitřního trhu před zbožím z okolních států, ale také o prostředek ekonomického politického boje a o prostředek zajištění finančních prostředků do státní pokladny. Výběr cla je kontrolován celní správou dané země a upraven celním zákonem. Cla lze dělit z několika úhlů pohledu, a to z hlediska obchodně politického na autonomní a smluvní, z hlediska pohybu zboží na vývozní, dovozní a tranzitní, z hlediska účelu na fiskální, ochranné, odvetná, vyrovnávající, vyjednávací, a z hlediska výpočtu na specifická, valorická a diferencovaná.³³

3.1.3 Ostatní

Skupinu ostatních příjmů tvoří pojistné. To v sobě zahrnuje jak stranu příjmovou, tak i spleť systém dávek, na které má nárok každý, kdo do tohoto systému přispívá nebo na koho se vztahuje ochrana. Pojištění lze členit do subsystémů podle využití na veřejné zdravotní pojištění, nemocenské pojištění, důchodové pojištění a státní politiku zaměstnanosti.³⁴

Veřejné zdravotní pojištění, je systém sloužící na krytí výdajů spojených s nutnou zdravotní péčí dle zákonných pravidel. Legislativou spadá pod Ministerstvo zdravotnictví a o správu tohoto výnosu se starají zdravotní pojišťovny. Na rozdíl od ostatních subsystémů je na zdravotním pojištění účast povinná. Podle způsobu platby se účastníci dělí na osoby se zdanitelnými příjmy, osoby bez zdanitelných příjmů (samoplátci) a státní pojištěnci.³⁵

---

³² ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 197.

³³ clo [online]. Celní správa ©2018, [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.celnisprava.cz/cz/clo/Stranky/default.aspx>.

³⁴ KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, s. 209-215.

³⁵ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX), s. 153-157.

Nemocenské pojištění, je dávka, na které není účast povinná, ale která pomáhá osobě zúčastněné na tomto pojištění získat částečnou náhradu příjmů v případě pracovní neschopnosti pro nemoc či úraz.

Důchodové pojištění, je z pohledu finančních prostředků nejvýznamnějším a nejnákladnějším druhem pojištění, zajišťující pojištěnci v době dlouhodobé či trvalé neschopnosti, jako je invalidita či stáří, sociální zabezpečení.

Státní politika zaměstnanosti, je posledním subsystémem pojištění, společensky uznaná ochrana zabezpečující pojištěncům v produktivním věku možnost zajistit své potřeby v době nezaměstnanosti.³⁶

3.2 Daň z příjmů fyzických osob

Daň z příjmů fyzických osob má povahu nejsložitější, ale současně i základní složky daňové soustavy, která významně zajišťuje podstatnou část příjmů veřejných rozpočtů. Pravidelně se dotýká příjmů fyzických osob získaných ze závislé činnosti a funkčních požitků z pracovněprávních vztahů (zaměstnání) upravených zákoníkem práce a odměn statutárních orgánů, z podnikání a samostatné výdělečné činnosti zahrnující příjmy získané ze živnosti a jiné samostatné výdělečné činnosti dle zvláštních předpisů, příjmy ze zemědělského a lesního hospodářství, z živnostenského podnikání a z nezávislých povolání. Dále se vztahuje na příjmy z kapitálového majetku zahrnujícího úroky, dividendy, podíly na zisku a výnosy z držby kapitálu, příjmy z pronájmu nemovitých a movitých věcí, ale též na ostatní příjmy z příležitostných činností, důchody přesahující hranici osvobození, výhry apod. Nově též na příjmy z darů a dědictví, které se staly od 1. 1. 2014 předmětem daně z příjmů, a to pouze v případě, kdy se nejedná o příjem osvobozený.³⁷

3.2.1 Vývoj daně z příjmů v Čechách

Nejstarší zmínka o zavedené dani na našem území pochází z 10. století. Jednalo se o dobrovolné naturální platby svobodných občanů a obyvatel královských měst zvané celní regál. První povinnou daní byla daň z míru a z práva ražby mincí, kterou zavedl Boleslav I.³⁸

³⁶ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018, s. 153-157.

³⁷ BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 6., upr. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 519 s. Beckovy právnické učebnice, s. 165.

³⁸ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 34-36.

O první výnosové dani ve smyslu samotné daně z příjmů je první zmínka ve 12. století, kdy se vznikem kontribuce (nuceného příspěvku) vznikly majetkové a výnosové daně. Základ pro výnosovou daň nebyl stanoven z vlastního příjmu nýbrž z vnějších znaků např. velikost výměry pozemku, počet oken či tovaryšů apod., tedy z prostředků použitých pro dosažení příjmů. Již zde se vyskytují první známky daňového zvýhodnění, a to prostřednictvím učení o trojím lidu, kdy církev a šlechta byla od daně osvobozena.³⁹

V 16. století za vlády Jagellonců byla daňová správa předána do rukou stavovského sněmu. Vzniká Nejvyšší berní úřad, zastoupen trojicí nejvyšších berníků volených zemským sněmem a reprezentujícími jeden stav, jejichž výkon činnosti kontrolovali královští dohlážitelé jmenovaní panovníkem. Dále vznikl první byrokratický úřad v Čechách nazývaný Česká komora nedobrovolně podřízená vídeňské dvorské komoře, jíž předsedal starší rada. V roce 1517 je vydán první ucelený náznak české daňové soustavy „Berní předpis“ stanovující všeobecnou daň z majetku a daň z výnosu kapitálu, později děleno na daň majetkovou, z příjmu a z hlavy. Zavedena byla i zásada všeobecnosti, čímž dani začal podléhat i majetek královských, rytířských a panských měst, majetek klášterů a duchovenstva.

Přelom 16. a 17. století přinesl zavedení odvodu třicetiny z veškerého výnosu z prodeje tzv. „třicátý“ a důchodovou daň obsahující daň z kapitálu a úroků z uložených peněz. Nastává etapa rozvoje daní, kterým jsou přisuzovány nové funkce. V tomto období se vytváří základy daňové teorie (T. Hobbes, J. Locke a další). Především A. Smith, který se zaměřil na soustavu daňových principů, tj. daňovou spravedlnost, pohodlnost při úhradě, úspornost administrativy a přesné určení zdanění, se zasloužil o další rozmach této teorie.⁴⁰

Počátek 19. století vzniká daň třídní, se kterou je spojena daň z hlavy ukládaná všem občanům nad 17 let věku. Roku 1812 vzniká daň výdělková vztahující se na výnosy z pozemků a domů. V roce 1848 je zřízeno Ministerstvo financí a novou reformou dochází k zavedení nové daně z příjmů, čímž dochází ke dvojímu zdanění příjmů. Nejprve daní třídní a poté osobní daní z příjmu, která se dělila do čtyř tříd (I. třída, hradí hlava rodiny za všechny členy starší 16 let, II. třída, hrazena majiteli pozemků a domů, III. třída, odváděna z čistého

---

³⁹ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 34-36.

⁴⁰ FALADA, David et al. *Dějiny daní a poplatků*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, s. 59-70.

výtěžku obchodníky, průmyslníky, živnostníky a IV. třída, ze služebních platů nad stanovenou hranici).

V roce 1896 prošel daňový systém poslední úpravou v rámci monarchie. Byl vydán zákon o osobních daních přímých spojující přímé daně v ucelenou daňovou soustavu postihující čistý důchod plynoucí z jakýchkoliv zdrojů. Sazba daně byla progresivní od 0,6 % do 5 %. Povinnost úhrady byla stanovena od určité hranice a proti příjmům bylo připuštěno uplatnit odpočet výdajů na dosažení, zabezpečení a udržení příjmů a úroků z dluhů.⁴¹

S příchodem první světové války se zavádí válečné daně na zisky podnikatelů a společností s progresivními sazbami 5 % až 45 %. Na počátku první republiky bylo nutné sjednotit daňový systém na celém území. Příjmová daň byla zařazena do skupiny dávek vyměřovaných přímo. Na území českých zemí se nadále zachovala všeobecná výdělková daň, výdělková daň veřejně účtující podniků, daň z důchodu, daň z vyššího služebného a daň z příjmů. Zaváděly se i nové příjmové daně, které v době monarchie neexistovaly, a to daň přepychová, daň z obratu, daň z obchodu s cennými papíry nebo daň z obohacení.

V roce 1927 proběhla Englišova daňová reforma, která byla založena na principu solidarity a zasáhla i do přímých důchodových daní. Účelem novely byla unifikace daňového práva, zjednodušení a zprůhlednění daňového systému, modernější uspořádání, zlepšení kontroly a zvýšení příjmů do státní pokladny. Přijetím reformy se přímé daně rozdělily na daň důchodovou (daň z příjmů a daň z vyššího služebného) a daň výnosovou (daň pozemková a domovní, všeobecná daň výdělková, zvláštní daň výdělková, daň z tantiém, rentová daň a z obchodu s cennými papíry).⁴² Z obavy před Německem byl v roce 1937 zaveden branný příspěvek vztahující se na všechny fyzické osoby ve věku 25 až 50 let bez ohledu na pohlaví, pokud nevykonaly minimálně 12týdenní vojenskou službu. V období protektorátu Čechy a Morava byl samostatný vývoj daňového práva na našem území pozastaven. Jediné změny nastaly v přírážkách k daním a ve zrušení přepychové daně.⁴³

V poválečných letech nastala snaha o návrat daňové problematiky k prvorepublikovému stavu. V roce 1946 byla zavedena milionářská dávka k odstranění válečných škod. Počátkem roku 1948 zejména po únoru se daňový systém mění a nově se

---

⁴¹ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 34-36.

⁴² BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 90.

⁴³ FALADA, David et al. *Dějiny daní a poplatků*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, s. 59–70.

zavádí zemědělská daň. Spotřební daně a daň z obratu se transformují na všeobecnou daň nákupní obratovou a příjmy z kapitálu mají vyšší daňové zatížení než příjmy z pracovních poměrů. Radikální změna daňové soustavy přišla s rokem 1954. Přijetím devíti nových daní (tj. daň z obratu, daň zemědělská, důchodová daň družstevních a jiných organizací, daň z výkonů, daň ze mzdy, živnostenská daň, domovní daň, daň z příjmů obyvatelstva a daň z literární a umělecké činnosti), a rozdělením systému na daně placené podnikateli a poplatky hrazené obyvatelstvem se systém výběru daní výrazně zjednodušil, avšak podnikatelská sféra společně se soukromím podnikáním byla neúměrně zatížena vysokým daňovým břemenem. V období socialismu jsou daně vymezeny jako zákonem stanovené, povinné a nenávratné peněžité plnění vybírané pro blaho státu k hrazení státních potřeb. Jsou kategoricky odlišeny od odvodů vybíraných ze státních hospodářských organizací.⁴⁴

Ani tento systém nebyl vyhovující a proto rok 1970 přinesl změnu především ve zdaňování podniků nahrazením stávající soustavy soustavou podnikových daní vycházejících ze zisku znamenající odvody daní z objemu mezd, ze jmění, z obratu, ze zisku, zemědělskou daň a důchodovou. V roce 1972 došlo ke změně systému i na úrovni daní placených občany, a to z pohledu předmětu daně na majetkové a důchodové.⁴⁵

Listopad 1989 přinesl velké změny, neboť stát opět podporuje soukromé podnikání a daň z příjmů obyvatelstva je proto doplněna o úlevy ve formě odčitatelných položek, výdajových paušálů, možnosti odpisování majetku zrychlenou formou a odkladu daně v prvních třech letech podnikání. Dalším krokem, který 1. 1. 1993 vytvořil novou daňovou soustavu, bylo přiblížení se standardům evropských států a zavedení daňových systémů přetrvávajících doposud. U daně z příjmů došlo k rozdělení do dvou skupin, a to na daň z příjmů fyzických osob, slučující dosavadní daň ze mzdy, daň z příjmů z literárních a uměleckých činností a daň z příjmů obyvatelstva, a přeměnu odvodů do státního rozpočtu, důchodovou daň a zemědělskou daň do nové daně z příjmů právnických osob.⁴⁶

3.2.2 Daň z příjmů fyzických osob podle druhu příjmů

Předmětem daně z příjmů jsou veškeré příjmy, mimo příjmů od daně osvobozených, přesahující částku 15 000 Kč za zdaňovací období získané peněžní či nepeněžní formou nebo

---

⁴⁴ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, s. 90.

⁴⁵ FALADA, David et al. *Dějiny daní a poplatků*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2009, s. 172 -186.

⁴⁶ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 37.

směnou. Předmět daně se liší podle druhu příjmu, ze kterého plyne. Tyto příjmy lze primárně dělit na příjmy ze zaměstnání, příjmy ze samostatně výdělečné činnosti, kapitálové příjmy, příjmy z pronájmu a ostatní příjmy.

U **příjmů ze zaměstnání** je předmětem zdanění příjem ze závislé činnosti (ze zaměstnání) zvýšený o pojistné na sociálním zabezpečení a zdravotní pojištění hrazené zaměstnavatelem za zaměstnance, které činí dohromady 34 %. U **příjmů ze samostatné činnosti** je předmět zdanění veškerý příjem z podnikatelské činnosti získaný v daném období snížený o výdaje vynaložené na dosažení zajištění a udržení příjmů buď ve skutečné či paušální výši. U **příjmů z kapitálového majetku** je předmětem daně veškerý příjem z obchodování s kapitálovým majetkem, neboť u většiny těchto příjmů nelze uplatnit žádné výdaje. U **příjmů z pronájmu** je předmětem zdanění veškerý příjem z nájmu nemovitých nebo movitých věcí kromě pronájmu příležitostného. I zde lze uplatnit výdaje buď ve skutečné výši, nebo paušální. Speciálním ustanovením jsou **ostatní příjmy**. Zde se předmětem daně stávají příjmy z jednorázových výjimečných operací, při kterých dochází ke zvýšení majetku, pokud nejsou jiným zákonným ustanovením od daně osvobozeny. Proti těmto příjmům lze uplatnit výdaje přesně stanoveným způsobem uvedeným v § 10 zákona o daních z příjmů.⁴⁷

3.3 Daňová mezera

Pojem daňová mezera představuje způsob snížení daňové povinnosti, a to legálním či nelegálním způsobem. V případě legálního způsobu se hovoří o daňové optimalizaci nebo také vyhýbání se daním, v zahraniční literatuře označované jako tax avoidance, v opačném případě lze hovořit o daňovém úniku či podvodu nazývané tax evasion.⁴⁸ Hranici mezi daňovou optimalizací a daňovým únikem podněcuje jak vztah mezi daňovými subjekty a státem, kdy z důvodu nesouladu zákonů dochází ke zneužívání systému a demotivaci poplatníků k placení daní, tak i míra zdanění vyjádřena Lafferovou křivkou.⁴⁹ Ta vyjadřuje závislost mezi mírou zdanění a výší vybraných daní.

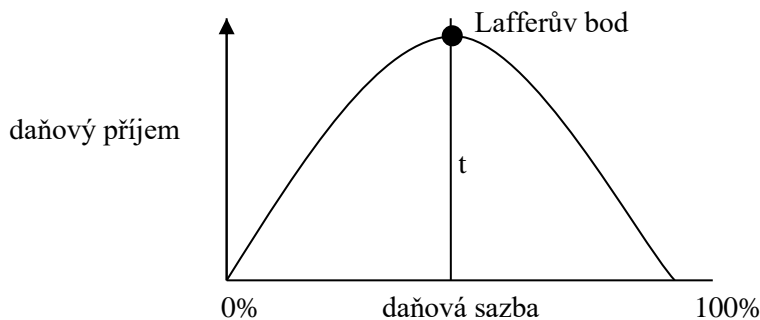
---

⁴⁷ ŠTOHL, Pavel. *Daně: 2010 : výklad a praktické příklady*. Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, 2010, s. 44-47.

⁴⁸ LYMER, Andrew a John HASSELDINE. *The international taxation system*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 2002, s. 83-104.

⁴⁹ KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 26-27.

Tabulka 2: Lafferova křivka

Zdroj: KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace.*, s. 27, vlastní zpracování

Daňová sazba by měla odpovídat bodu, ve kterém se střetává ochota zaplatit daň ze zdanitelného příjmů. Vysoká míra daňového zatížení oslabuje motivaci lidí k výkonu, naopak motivuje k přenosu daňové rezidence mimo daný stát, podporuje daňové úniky a negativně ovlivňuje ekonomický růst země.⁵⁰

3.3.1 Základ daně

Než bude řešena samotná daňová optimalizace, je nutné se vypořádat s pojmem základ daně. Jak bylo výše řečeno, mohou poplatníkům (fyzickým osobám) plynout příjmy z pěti úrovní, tj. ze zaměstnání, z podnikání, z kapitálu, z majetku a ostatních jednorázových příjmů. Příjmy samy o sobě základ daně netvoří, ale jsou jeho součástí, neboť každý z těchto příjmů má základ daně stanoven samostatně a přesně dle zákonem stanovených podmínek.⁵¹

⁵⁰ FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [Praha: Sondy], 2007, s. 31.

⁵¹ § 5 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, „Základem daně je částka, o kterou příjmy plynoucí poplatníkovi ve zdaňovacím období přesahují výdaje prokazatelně vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, pokud dále u jednotlivých příjmů podle § 6 až § 10 není stanoveno jinak.“

Tabulka 3: Přehled stanovení základu daně podle typu příjmu

Typ příjmu	Předmět zdanění	Výdaje	Osvobození	Ztráta
ze závislé činnosti § 6	Příjmy ze zaměstnání + povinné pojistné hrazené zaměstnavatelem	Nelze uplatnit	§ 6	Ne
ze samostatné činnosti § 7	Příjmy z podnikání	-Náklady na dosažení, zajištění a udržení příjmů -paušální náklady	Nejsou	Ano
z kapitálového majetku § 8	Příjmy z obchodování s kapitálovým majetkem	pouze u příjmů z životního a důchodového pojištění	§ 4	Ne
z pronájmu § 9	Příjmy z dlouhodobého nájmu movitého či nemovitého majetku	-Náklady na dosažení, zajištění a udržení příjmů -paušální náklady	Nejsou	Ano
Ostatní příjem § 10	Příjem ze zvýšení majetku	Stanovené zákonem podle druhu příjmu	§ 4, § 4a, § 10	Nejvýše do 0

Zdroj: zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, vlastní zpracování

U osob s příjmy ze závislé činnosti vstupují do základu daně veškeré příjmy ze zaměstnání získané ve zdaňovacím období, kterým je kalendářní měsíc, pokud nejsou osvobozeny⁵². Takto stanovený základ daně není možné nijak snížit, naopak se zvyšuje, jak již bylo řečeno, o sociální a zdravotní pojištění hrazené zaměstnavatelem za zaměstnance. Takto vzniklý základ daně je pro účely výpočtu zálohy na daň nazýván „superhrubá mzda“.⁵³

Oproti tomu je určení výše základu daně **u osob samostatně výdělečně činných**, tj. u osob s příjmy z podnikání, velice rozmanitým procesem, který lze ovlivnit mnoha substituty. Prvním a nejdůležitějším krokem je zjistit výši příjmů v daném zdaňovacím období, kterým je u poplatníků mající příjmy ze samostatné výdělečné činnosti buď kalendářní rok (tj. od 1. 1. – 31. 12.) nebo hospodářský rok, který trvá 12 měsíců po sobě jdoucích a může začínat prvním dnem jakéhokoliv měsíce v roce, které budou podléhat zdanění. Dle zákona o daních z příjmů podléhají zdanění příjmy nad 15 000 Kč.⁵⁴ Výši

⁵² § 6 odst. 9 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, stanovující osvobozené příjmy ze závislé činnosti

⁵³ KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 76-80.

⁵⁴ § 38g zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, stanovující „Daňové přiznání je povinen podat každý, jehož roční příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob, přesáhly 15 000 Kč, pokud se nejedná o příjmy od daně osvobozené.“

zdanitelných příjmů ovlivňuje skutečnost, jakým způsobem a v jakém rozsahu má účetní jednotka povinnost vést účetnictví. Zda se jedná o poplatníka vedoucího daňovou evidenci nebo účetnictví, neboť při vedení daňové evidence jsou předmětem zdanění pouze příjmy v daném zdaňovacím období skutečně přijaté, kdežto v případě účetnictví jsou předmětem zdanění veškeré výnosy dle vystavených faktur, a to bez ohledu na jejich úhradu. Zjištěné příjmy (výnosy) nejsou ještě základem daně. Tím se stávají teprve po očištění o výdaje (náklady) vynaložené na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů.⁵⁵

U příjmů z kapitálového majetku je základem daně ve většině případů veškerý příjem z kapitálového majetku plynoucí poplatníkovi. Pouze u soukromého životního pojištění a penzijního pojištění, připojištění a spoření lze příjem snížit o zaplacené příspěvky.⁵⁶

V případě **příjmů z pronájmů**, vstupují do základu daně příjmy, proti kterým je možné uplatnit prokazatelné výdaje na dosažení, zajištění a udržení příjmů, nebo paušální výdaje. U příjmů z pronájmu lze uplatnit paušální výdej ve výši 30 % s maximální hranicí 600 000 Kč.⁵⁷

U ostatních příjmů, při kterých dochází ke zvýšení majetku, je základem daně rozdíl mezi veškerými příjmy nespádajícími pod předchozí ustanovení, pokud se nejedná o příjmy od daně osvobozené a výdaje, které jsou speciálně stanovené podle typu příjmu v § 10 zákona o daních z příjmů (např. výdaje prokazatelně vynaložené na jeho dosažení, nabývací cena, cena podle zákona o oceňování majetku, paušální výdaj atd.).⁵⁸

3.3.2 Daňová optimalizace

Legislativa České republiky umožňuje prostřednictvím daňových zákonů redukovat legálním způsobem základ daně a tím snížit celkovou daňovou povinnost, a to především využitím veškerých daňových úspor dle platných zákonů, odložením daně pomocí opravných položek, rezerv, odpisů majetku apod., legálním vyhnutím se vysoké daňové

---

⁵⁵ § 9 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ze dne 31. 12. 1991, ve znění pozdějších předpisů, stanovující rozsah vedení účetnictví.

⁵⁶ § 8 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, stanovující příjmy podléhající pod kapitálový majetek a způsob stanovení základu daně z těchto příjmů.

⁵⁷ § 9 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, stanovující příjmy z pronájmu a způsob stanovení základu daně z těchto příjmů.

⁵⁸ § 10 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, stanovující ostatní příjmy, při kterých dochází ke zvýšení majetku a způsob stanovení základu daně z těchto příjmů.

povinnosti využitím smluv o zamezení dvojího zdanění či prostřednictvím mezer a nejasností v zákonech.⁵⁹

Prostřednictvím položek snižujících základ daně a slev na dani lze redukovat daňovou povinnost všech poplatníků daně z příjmů fyzických osob bez ohledu na druh příjmu, ze kterého příjem plyne. Oproti tomu tvorbou rezerv, opravných položek či odpisů majetku mohou legálně snižovat základ daně a tím i daňovou povinnost pouze poplatníci, kteří mají příjmy ze samostatné výdělečné činnosti či z pronájmů. Zvláštním způsobem legální optimalizace daně je využívání smluv o zamezení dvojího zdanění či zákonných mezer. Pohybovat se v této problematice je často na hraně zákona. Mnohdy se i zákonné jednání lehce překloupí v daňový únik.⁶⁰

Platnou legislativou je zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, který za dobu své platnosti prošel mnoha změnami, a ty jej činí nepřehledným a složitým. Také lze hovořit o skutečnosti, že se tento zákon stal volebním nástrojem politických stran, které do něj postupem let vnesly mnoho úlev, ba i sociální prvky, a proto se tato daň stala, mnohdy nevědomě, zneužívanou. Na zákonem stanovené daňové úlevy se dá pohlížet ve více úrovních.⁶¹

Optimalizace základu daně

Tento institut se může použít u poplatníků mající příjmy ze samostatné činnosti a příjmy z pronájmů, a to prostřednictvím uplatnění výdajů či odpisů. Uplatnit lze jakékoliv výdaje, avšak zákon o daních z příjmů přesně stanoví, které výdaje jsou uznatelné. Výdaje musí splňovat 4 základní podmínky:

- Prokazatelnost čili povinnost dostatečným způsobem doložit nárok na uplatnění výdaje.
- Souvislost, tedy skutečnost, že daný výdaj musí souviset s činností, ze které poplatníkovi plynou příjmy.

---

⁵⁹ MACHÁČEK, Ivan. *Optimalizace daně z příjmů fyzických osob: postupy, jak platit co nejnížší daň*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, [2019], ©2019. 279 stran. Daně. s. 14-22.

⁶⁰ KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 68-70.

⁶¹ VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX), s. 10.

- Správnost evidence, jejíž způsob určuje přesně zákon o účetnictví podle toho, o jakou účetní jednotku se jedná.
- Uznatelnost.⁶²

Na výdaje, které zákon o daních z příjmů nepřipouští, se pohlíží jako na daňově neuznatelné a jsou předmětem zdanění (zvyšují základ daně). Uplatněním nákladů je získán základ daně, kterým je v případě poplatníků vedoucích účetnictví hospodářský výsledek (zisk nebo ztráta) nebo rozdíl mezi příjmy a výdaji u poplatníků, kteří nevedou účetnictví či vedou účetnictví ve zjednodušeném rozsahu. Důkazní břemeno v případě uplatnění výdajů leží vždy na poplatníkovi, neboť uplatnění nákladů vynaložených na dosažení, zajištění a udržení příjmů není povinnost, ale pouze možnost.⁶³ Pokud je tedy poplatník nedokáže v případě daňové kontroly dostatečným způsobem doložit, nemusí mu být takto uplatněné výdaje uznány, naopak se o ně zvýší základ daně a doměří daňová povinnost, která v tomto případě podléhá sankcím za dodatečné doměření daně kontrolou.

Dle zákona o daních z příjmů je možnost uplatnit výdaje procentem z příjmů (tj. paušální částkou), která se pohybuje podle činnosti, kterou poplatník vykonává ve výši od 40 % do 80 % výše příjmů. Tyto paušály byly od 1. 1. 2015 omezeny maximální hranicí, která je aktuálně 800 000 – 1 600 000 Kč, vypočítává se z maximální výše příjmů 2 000 000 Kč. Tento způsob výpočtu základu daně pomáhá snížit administrativní zátěž a dosáhnout daňové úspory. Poplatník, který se rozhodne uplatňovat výdaje paušálem, je povinen vést záznamy o příjmech a evidenci majetku a pohledávek souvisejících s činností.⁶⁴

---

⁶² KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 75.

⁶³ AMBROŽ, Jan. *Tipy pro daňové přiznání*. Praha: Koršach, 2010. 146 s. Daně pro každého. s. 51-55.

⁶⁴ Výdajové paušály – výdaje procentem příjmů 2019 [online]., ©2019 Mladá fronta a.s. [cit. 20. 6. 2019]. Dostupné z: www.finance.cz/daně-a-mzda/dane-z-prijmu-fo/vydajove-pausaly/

Tabulka 4: Výdaje uplatňované procentem z příjmů dle typu činnosti v letech

Výše v %	Typ činnosti	Maximální hranice nákladů v tis. Kč				
		do 2012	do 2014	do 2017	2018	2019
80	Zemědělská a řemeslná činnost	X	X	1 600	800	1 600
60	Ostatní podnikání na základě živnostenského oprávnění	X	X	1 200	600	1 200
40	Podnikání bez živnostenského oprávnění, nezávislé činnosti	X	800	800	400	800
30	Příjmy z pronájmu	X	600	600	300	600

Zdroj: zákon o daních z příjmů, vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že se možnosti uplatnění paušálních výdajů postupně v letech měnily. Zatímco do roku 2012 nebyl určen žádný limit, který by omezoval výši uplatněných výdajů, tj. bylo možno uplatnit paušální výdaje neomezeně, např. poplatník s řemeslnou činností s příjmem 20 000 000 Kč mohl uplatnit výdaje ve výši 80 %, tj. částku 16 000 000 Kč a v případě kontroly daně z příjmů byl povinen řádně doložit pouze výši příjmů. Tak v současné době, kdy je limit stanoven, se tento způsob uplatnění nákladů poplatníkovi s příjmy 20 000 000 Kč již nevyplatí, neboť by mohl uplatnit při 80 % paušálu náklad pouze ve výši 1 600 000 Kč a skutečné náklady bývají obvykle vyšší. I přesto se však najdou činnosti, ze kterých poplatníkům plynou vysoké příjmy a skutečné náklady s nimi spojené jsou minimální. V těchto případech se také vyplatí použít paušální výdaje. Obecně lze říct, že tento způsob uplatnění výdajů se vyplatí především poplatníkům mající nižší příjmy nebo vykonávající činnosti, na jejíž dosažení, zajištění a udržení mají nízké náklady.⁶⁵

Dalším speciálním ustanovením pro optimalizaci základu daně a tím i celkové daňové povinnosti, u poplatníků mající příjmy z podnikání či z pronájmu, je možnost

⁶⁵ § 7 odst. 7 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, umožňující v případě neuplatnění výdajů na dosažení, zajištění a udržení příjmu, uplatnit výdaje procentem z příjmů ve výši dle vykonávané činnosti.

uplatnění odpisů při pořízení hmotného či nehmotného majetku pro zajištění zdanitelných příjmů. Jedná se o část daňově uznatelných výdajů, které lze uplatnit ve výši ročního odpisu vypočteného dle zákona o daních z příjmů z pořizovací ceny hmotného či nehmotného majetku zahrnutého do obchodního majetku. U hmotného majetku si poplatník navíc může zvolit způsob odepisování, tj. zda bude odepisovat formou rovnoměrných či zrychlených odpisů. U nově pořízeného majetku si pak poplatník v prvním roce odepisování může pomoci k optimalizaci základu daně také možností zvýšení odpisu.⁶⁶

Osvobození od daně

Tento institut přesně vymezuje, které příjmy buď přímo anebo za určitých podmínek nepodléhají daňové povinnosti. Jedná se především o příjmy z prodeje vlastního majetku, který fyzická osoba nepodnikatel nabyla ze svých již zdaněných příjmů a tento majetek vlastnila v zákonem stanoveném časovém testu, příjmy z dávek, stipendií, důchodů a výsluh, akcií apod. Taktéž závislá činnost má ve svém ustanovení prvky, které za určitých podmínek osvobozují peněžní či nepeněžní plnění plynoucí zaměstnancům od jejich zaměstnavatele, nazývané též jako „zaměstnanecké benefity“⁶⁷.

Změny k 1. lednu 2014, kdy nabyl platnosti nový Občanský zákoník a došlo ke zrušení zákona o dani dědické a darovací, který byl nově začleněn do zákona o daních z příjmů, přinesly rozdělení osvobozených příjmů a vznik nového § 4a, který se věnuje pouze bezúplatně získaným příjmům. Velká změna nastala především u příjmů z dědictví či odkazu, neboť ty se od tohoto data staly příjmy od daně osvobozenými bez ohledu na skutečnost, od koho plynou. Příjmy z darů jsou nově řešeny v zákoně o daních z příjmů, který přesně stanovuje podmínky, za kterých se stávají osvobozenými.⁶⁸

Nezdanitelné části základu daně

Tato možnost daňové úspory přichází ve fázi, kdy je již patrné, které příjmy podléhají zdanění, a je přesně stanoven základ daně. Zde je možné optimalizovat daň pomocí nezdanitelných částí základu daně stanovených zákonem. Ten ve svém ustanovení umožňuje

---

⁶⁶ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2008, s.138.

⁶⁷ § 4, § 4a, § 6 odst. 9 a § 10 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, upravující osvobození od daně, osvobození bezúplatných příjmů, osvobození příjmů ze závislé činnosti a osvobození ostatních příjmů.

⁶⁸ § 10 odst. 3 písm. c) zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, upravující bezúplatné příjmy.

odečíst od základu daně hodnotu darů nad 1 000 Kč poskytnutých na zákonem stanovené účely, hodnotu úroků z úvěru na bytové potřeby v max. výši 300 000 Kč za rok v případě splnění podmínek přesně stanovených tímto zákonem, dále hodnotu příspěvků na penzijní a životní pojištění až do výše 24 000 Kč jednotlivě, zaplacené členské příspěvky do výše 3 000 Kč a úhrady za zkoušky ověřující výsledky dalšího vzdělávání.⁶⁹

Takto upravený základ daně, zaokrouhlený na celá sta dolů, již podléhá zdanění 15% sazbou daně, popř. solidárním zvýšení daně u poplatníků mající příjmy vyšší než 48násobek průměrné mzdy stanovené zákonem pro dané zdaňovací období, avšak ještě se nerovná konečné daňové povinnosti.⁷⁰

Daňové slevy

Zákon o daních z příjmů umožňuje prostřednictvím daňových slev další optimalizaci vypočtené daně.

Tabulka 5: Daňové slevy

Druh slevy dle § 35ba odst. 1	Výše slevy		
a) Základní sleva-na poplatníka	24 840 Kč		
b) na manžela	24 840 Kč/ 49 680 Kč		
c), d), e) na invaliditu	Základní sleva	Rozšířená sleva	ZTP/P
	2 520 Kč	5 040 Kč	16 140 Kč
f) na studenta	4 020 Kč		
g) za umístění dítěte (školovné)	Max. do výše minimální mzdy platné v daném období		
h) na evidenci tržeb	Max. 5 000 Kč		

Zdroj: zákon o daních z příjmů, vlastní zpracování

⁶⁹ § 15 zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, upravující nezdanitelné části základu daně.

⁷⁰ Nezdanitelné části základu daně [online]. © 2013-2018 Finanční správa, [cit. 30. 6. 2019]. Dostupné z: www.finančníspráva.cz/cs/dane/dane/dan-z-prijmu/zamestnanci-zamestnavatele#nezdanitelne

Základní sleva, na kterou má nárok každý poplatník daně z příjmů fyzických osob, je sleva na poplatníka rovnající se částce 24 840 Kč za rok tj. 2 070 Kč za měsíc. Slevu na vyživovaného manžela/manželku lze uplatnit na konci zdaňovacího období, a to jen v případě, pokud v tomto období nedosáhl vlastních příjmů vyšších než 68 000 Kč (výčet příjmů nezahrnovaných do vlastních příjmů je stanoven přímo v zákoně o daních z příjmů). Též slevou na invaliditu podle jejího stupně či za studium u poplatníka do 26 let a při doktorském studiu do 28 let, lze upravit daňovou povinnost⁷¹. V roce 2014 se okruh slev na dani rozšířil o slevu za umístění dítěte v předškolním zařízení, tj. prokazatelně vynaložené finanční prostředky za školkovně maximálně do výše minimální mzdy. Tuto slevu může uplatnit poplatník pouze na své vyživované dítě nebo na dítě přidělené do péče žijící s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti⁷². Další rozšíření slev přišlo v roce 2016, kdy se zavedením povinnosti elektronické evidence tržeb byla zákonodárcem umožněna poplatníkovi jednorázová sleva na dani ve výši 5 000 Kč ve zdaňovacím období, ve kterém poprvé zaevidoval tržbu⁷³.

Daňové zvýhodnění

Poslední možností, jak optimalizovat daň u poplatníků, kteří žijí ve společně hospodařící domácnosti s vyživovanými dětmi, je daňové zvýhodnění. Za vyživované dítě se pro tyto účely považuje nezletilé dítě či student ve věku do 26 let, vlastní, osvojené, v péči nahrazující péči rodičů, v pěstounské péči, dítě druhého z manželů a vnuk vlastní nebo druhého z manželů, pokud rodiče nemají dostatečné příjmy. Daňové zvýhodnění lze uplatnit maximálně do výše daně. Je-li nárok na daňové zvýhodnění vyšší než daňová povinnost, vzniká poplatníkovi, mající příjmy ze zaměstnání či samostatné výdělečné činnosti vyšší než šestinásobek minimální mzdy, daňový bonus. Ten je možno čerpat do maximální výše 60 300 Kč ročně.⁷⁴

---

⁷¹ §35ba zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, upravující slevy na dani pro poplatníky daně z příjmů fyzických osob.

⁷² § 35bb zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, upravující slevu za umístění dítěte.

⁷³ § 35bc zákona č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, upravující slevu na evidenci tržeb.

⁷⁴ *Pokyn GFŘ D-22 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.* [online]. © 2020 účetní portál, [cit. 15. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.ucetni-portal.cz/pokyn-gfr-d-22-k-jednotnemu-postupu-pri-uplatnovani-nekterych-ustanoveni-zakona-c-586-1992-sb-o-danich-z-prijmu-ve-zneni-pozdejsich-predpisu-790-x.html>

3.3.3 Daňový únik

Tento pojem vyjadřuje nelegální způsob vyhnutí se části nebo celé daňové povinnosti. Daňové úniky se odvíjí od míry šedé ekonomiky, kvality zákonů a daňové správy, míry vymahatelnosti a korupce v dané zemi. S pojmem daňový únik úzce souvisí stínová ekonomika.⁷⁵ Ta se podle standardů OSN dělí na tři typy. Skrytou ekonomiku představující zkreslování údajů či podnikání bez potřebných povolení a registrací, neformální ekonomiku zahrnující vlastní aktivity domácností a nelegální ekonomiku obsahující nelegální a legální produkční činnosti provozované nelegálním způsobem.⁷⁶ Zjištění výše stínové ekonomiky je velice obtížné. Pro její odhad se používají dvě metody. Poměrně složitou metodou vycházející se spotřeby a předpokladu růstu elektrické energie je Kaufmannova metoda. Ta počítá s tím, že růst elektrické energie zvýšený o jednotku se rovná o jednotku zvýšenému růstu ekonomiky. Z toho vyplývá, že pokud vznikne mezi těmito veličinami rozdíl, tj. pokud je ekonomika nižší, je rozdíl klasifikován jako stínová ekonomika. Oproti tomu Monetární metoda vychází z odchylek monetárních veličin, tedy plateb v hotovosti, v poptávce po penězích v hotovosti, množstvím oběživa v ekonomice apod.⁷⁷

Daňové úniky se dělí do dvou kategorií. První jsou daňové úniky úmyslné, kdy poplatník záměrně zatajuje příjmy, čímž se může v případě prokázání úmyslu a vzniku škody dopouštět trestného činu. Druhé jsou neúmyslné, kdy se úniku na dani poplatníci dopouští nevědomky, především z neznalosti či nepochopení zákona, neboť ne každý poplatník splňuje podmínky stanovené zákonem pro uplatnění úlevy či zvýhodnění.

Jak již bylo řečeno, na výši daňových úniků má vliv především míra zdanění. S vyšším daňovým zatížením se zvyšuje i míra ochoty riskovat daňový delikt. Zjistit rozsah úniků na dani je velmi obtížné. Běžně se používá metoda aproximativní založená na odhadu či na údajích českého statistického úřadu nebo metoda reprezentativního vzorku zahrnující průzkum veřejného mínění a postoje společnosti k daňovým deliktům.⁷⁸

---

⁷⁵ FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [Praha: Sondy], 2007, s. 11.

⁷⁶ KRESTEŠOVÁ, Martina a Vladislav REZEK. Daňové nedoplatky a daňové úniky. In: mfcz.cz [online]. © 2013 [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.mfcz.cz/assets/cs/media/2013-10_Danove-nedoplatky-a-danove-uniky.pdf

⁷⁷ KOCINA, Jan. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. Monografie, s. 107-108.

⁷⁸ *Stínová ekonomika v České republice 01/2015*. [online]. © 2015 ECETA [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: http://eceta.cz/wp-content/uploads/2015/11/SE_01_2015_web.pdf

Mezi daňové úniky, vztahující se přímo k přímým daním, patří především zatajení či krácení příjmů, výnos z nelegální činnosti, neoprávněné náklady nebo také neevidované podnikání a zaměstnání.⁷⁹

Krácení či zatajování příjmů

Pod tímto pojmem je zařazeno takové jednání, kdy pachatel úmyslně docílí stavu, aby mu daň nebyla vyměřena vůbec nebo jen částečně. V případě, kdy by byla daňová povinnost zkrácena v částce vyšší než 50 tisíc korun, by se jednalo o dokonaný základní daňový trestný čin specifikovaný v ustanovení § 240 trestního zákoníku.

Mezi způsoby krácení či zatajování příjmů patří neplnění zákonem stanovených povinností. Především nepodávání daňových přiznání, zkreslování údajů o majetku a hospodaření prostřednictvím vytváření fiktivních dokladů na zdanitelná plnění, která se neuskutečnila a na základě kterých se lze neoprávněně domáhat snížení vlastní daňové povinnosti. Také krácení odvodové povinnosti prostřednictvím placení odvodů z minimální mzdy a doplácení zbývající části neoficiálním způsobem tzv. bokem či snaha o to, aby daňová povinnost vůbec nevznikla nebo byla snížena prostřednictvím fiktivních právních úkonů, kdy faktický stav věci je odlišný od skutečnosti.

Velmi známým, a i v médiích hodně diskutovaným, způsobem krácení daně je obcházení pracovního práva prostřednictvím tzv. „švarcsystému“. Jedná se o situaci, kdy podnikatelé zajišťují provoz svého podnikání za pomoci osob samostatně výdělečně činných místo pracovněprávních vztahů. Stát je prostřednictvím tohoto nezákonného postupu krácen o povinné platby, které hradí zaměstnavatel za své zaměstnance. Příjmy z takového výkonu činnosti jsou zdaňovány samostatně prostřednictvím vlastního daňového přiznání osob samostatně výdělečně činných a lze proti nim uplatnit skutečné či procentuální náklady, čímž dochází k velkému propadu odvodu jak na dani, tak na povinném pojištění.⁸⁰

Výnos z nelegální činnosti

Tento pojem označuje proces proměny příjmů získaných z trestné činnosti na zákonný majetkový prospěch (nazývané též jako praní špinavých peněz), a to za pomoci jednání zakrývajících nezákonný původ finančních prostředků za účelem navození dojmu,

---

⁷⁹ CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015, s. 71-77.

⁸⁰ KOCINA, Jan. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 119, 145.

že se jedná o zisk získaný zákonným způsobem. Legalizace probíhá přeměnou nebo převodem nelegálně získaného majetku na legální. Celá tato činnost probíhá především za účelem předejít odhalení jejich hospodářské či organizované kriminality a s tím spojené zabavení takto nabytých prostředků včetně trestu za ilegální jednání, neboť cílem nelegální činnosti není trestný čin jako takový, ale zisk z něj plynoucí⁸¹.

Proces výnosu z nelegální činnosti probíhá ve třech fázích. První fází je tvorba výnosu, ve které jsou získávány finanční zdroje buď ze samostatné trestné činnosti, nebo z organizovaného zločinu. Druhou fází je realizace a tvorba zisku, kdy podstatná část nelegálně získaných příjmů je legalizována, tj. dochází k praní špinavých peněz. Fáze legalizace postupuje ve třech po sobě jdoucích etapách, placement, přeměňující hotovostní kapitál na bezhotovostní, layering, jehož základem je zastřešit původ nezákonných prostředků a integration, tedy začlenění vypraných finančních prostředků prostřednictvím investic do legálního obchodu. Třetí fází je reinvestice takto získaných finančních prostředků. Jedná se o zpětnou vazbu, kdy získaný prospěch je zpětně investován do zločinu či jiných nelegálních aktivit. Tato ekonomická struktura je označována jako černá či šedá ekonomika.⁸²

Neevidované podnikání a zaměstnání

Pojmem neevidované či neoprávněné podnikání je vyjádřen takový stav, kdy fyzická osoba provozuje činnosti vykazující znaky podnikání bez živnostenského oprávnění, či v době pozastavení vydaných oprávnění. Za takovouto činnost může udělit Živnostenský úřad pokutu až do výše 500 000 korun českých, a to podle rozsahu, způsobu, délky trvání, závažnosti a výši následků z takového počínání vzniklých. Z pohledu finanční správy bylo do roku 2015 v případě zjištění příjmů získaných bez příslušného oprávnění postupováno v souladu s pokynem D-300, který stanovil, že podnikání lze vykonávat pouze na základě povolení či jiného souhlasu a pokud tak není, jedná se o ostatní příjmy. Toto stanovisko potvrdil svým rozhodnutím i Nejvyšší správní soud⁸³, který ve svém rozsudku zdůraznil, že příjmy dosažené z neevidovaného podnikání nelze zařadit do příjmů z podnikání, ale tvoří základ daně z ostatních příjmů.

⁸¹ FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [Praha: Soudy], 2007. 358 s.

⁸² CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015, s. 74-83.

⁸³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu – senátu (ostatní) ze dne 21. 9. 2007, sp. zn. 5 AFS 148/2006-50, Daň z příjmů; neoprávněné podnikání; ostatní příjmy.

Změna nastala v roce 2015, kdy na základě nově vydaného pokynu D-22 upravujícího jednotný postup při uplatňování některých ustanovení zákona o daních z příjmů a nahrazujícího pokyn D-300, byly příjmy ze samostatné činnosti provozované bez příslušného oprávnění zařazeny pod příjmy z podnikání. Zákonodárce zde došel k závěru, že takto získané finanční prostředky nevykazují znaky příležitostných příjmů, ale veškeré znaky samostatné výdělečné činnosti (§ 7 příjmy z podnikání)⁸⁴, pouze není splněna oznamovací povinnost vůči správnímu orgánu oprávněnému k vydání povolení. Nově se mohou proti takto získaným příjmům uplatnit výdaje s příjmy související či výdajový paušál ve výši 40 %, avšak změnou oproti předchozímu způsobu zdanění (§ 10 ostatní příjmy) je odvod povinného pojištění.

Tímto byl narovnan rozdíel mezi oprávněným a neoprávněným podnikáním, neboť poplatníci podnikající na základě oprávnění vždy podléhali veškerým odvodům (sociální pojištění, zdravotní pojištění a daň). Oproti tomu poplatníkům, kteří do roku 2015 podnikali bez příslušného oprávnění, byly takto získané příjmy v případě jejich prokázání zahrnuty do dílčího základu daně ostatních příjmů, ze kterého plynula pouze daňová povinnost. Zde byl stát krácen na odvodu povinného pojistného z těchto příjmů. Nově jsou tyto poplatníci zatíženi veškerou odvodovou povinností jako v případě oprávněného podnikání. V případě dodanění příjmů na základě kontroly jim hrozí sankce spojené s doměřením povinnosti na třech úrovních, tj. jak ze strany správce daně, tak ze strany správců povinného pojištění.⁸⁵

Za neevidované zaměstnání, označované též jako nelegální práci či „práci na černo“, je dle zákona o zaměstnanosti považován takový výkon činnosti, kdy vykonává fyzická osoba práci pro podnikající osobu (zaměstnavatele) bez příslušného povolení k práci, bez povolení k pobytu, v době kdy je vedena v evidenci úřadu práce, anebo bez pracovní smlouvy či se smlouvou neodpovídající skutečnému stavu, např. uzavření dohody o provedení práce na 300 hodin ročně, ačkoliv výkon zaměstnání přesahuje časový limit. Důsledkem takovýchto praktik je únik prostředků neodvedených na dani, pojistném na

---

⁸⁴ § 420 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012, ve znění pozdějších předpisů, definuje „Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.“ Obchodní zákoník původně definoval znaky podnikání „jako soustavnou činnost prováděnou samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní účet a odpovědnost za účelem dosažení zisku“.

⁸⁵ Pokyn GFŘ D-22 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. © 2020 účetní portál, [cit. 17. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.ucetni-portal.cz/pokyn-gfr-d-22-k-jednotnemu-postupu-pri-uplatnovani-nekterych-ustanoveni-zakona-c-586-1992-sb-o-danich-z-prijmu-ve-zneni-pozdejsich-predpisu-790-x.html>

sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti, krácení odvodu zdravotního pojištění, ale též ubírání pracovních příležitostí uchazečům o zaměstnání či neoprávněné čerpání výhod osobou evidovanou na úřadu práce (čerpání podpory v nezaměstnanosti, úhrada zdravotního pojištění ze strany státu apod.).⁸⁶

3.3.4 Mezinárodní zdanění a daňové úniky v mezinárodních souvislostech

S nárůstem mezinárodního obchodu vyvstala otázka mezinárodních daňových vztahů, a to na nadnárodní úrovni, neboť na zdanění příjmů si dělá nárok více států. Vyvstala tak otázka koordinace, ta měla docílit zamezení znevýhodňování příjmů získaných v jiném státě. Výsledkem jednání jsou vzorové smlouvy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a smlouvy Spojených národů (OSN), které mají za cíl zamezit či odstranit dvojí zdanění z přeshraničních aktivit. Zásadami těchto smluv je především, aby zdanění každého příjmu se uskutečnilo pouze jednou, a to buď ve státě zdroje, nebo státě daňové rezidence, popřípadě došlo k dělenému zdanění. Model OECD je uzavírán mezi vyspělými státy a preferuje zdanění ve státě daňové rezidence, oproti tomu model OSN se uzavírá s rozvojovými zeměmi a právo na zdanění zůstává státu, ze kterého zdroj pochází. Česká republika používá kombinaci těchto modelů.⁸⁷

Se vznikem mezinárodních smluv vyvstala potřeba určení pojmu daňový rezident a nerezident. Dle zákona o daních z příjmů je **daňovým rezidentem** ČR osoba mající na území ČR bydliště nebo se zde obvykle zdržuje (více než 183 dní ve zdaňovacím období). V případě států, se kterými má ČR uzavřenou účinnou smlouvu o zamezení dvojího zdanění, se při posouzení rezidentury vychází ze čtyř bodů: trvalý byt⁸⁸, středisko životních a ekonomických zájmů, místo, kde se poplatník obvykle zdržuje a občanství či státní příslušnost. Daňový rezident má povinnost zdanění celosvětových příjmů ve státě své rezidentury.

---

⁸⁶ Česká advokátní komora, *Práce načerno – příklady, odhalení, sankce...*, JUDr. Ladislav Jouza, 5.7.2017. [online]. © 2012 – 2013 Česká advokátní komora, [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/prace-nacerno-priklady-odhaleni-sankce?browser=mobi>

⁸⁷ EURODAD. Fifty Shades of Tax Dodging: The EU's role in supporting an unhust global tax systém 2015: Stop tax didging, s.45.

⁸⁸ zákon č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, definuje pojem stálý byt, jako byt, který je poplatníkovi kdykoliv k dispozici podle jeho potřeby, až již vlastní či pronajatý. Tento byt může být poplatníkem pronajat jiné osobě formou, která umožňuje podle potřeby poplatníka obnovení jeho užívání poplatníkem bez prodlevy. Úmysl poplatníka zdržovat se trvale ve stálém bytě se posuzuje vzhledem k okolnostem jeho osobního a rodinného stavu.

Daňovým nerezidentem ČR je tedy z merita věci fyzická osoba nemající na území ČR bydliště, ani se zde obvykle nezdržující, anebo osoba, o níž to přímo stanoví mezinárodní smlouva. Daňová povinnost plyne pouze z příjmů získaných na území ČR.

K samotnému **zamezení dvojího zdanění** se používají dvě metody, a to vynětí nebo zápočet. Podstatou metody vynětí je nezahrnutí příjmu získaného v zahraničí do daňového základu v zemi rezidence, a to buď úplné, anebo s výhradou progresse. Při úplném vynětí se s příjmem získaným ze zahraničí vůbec nepočítá, kdežto u metody vynětí s výhradou progresse se pro účel zdanění nejdříve stanoví sazba daně odpovídající souhrnu celosvětových příjmů a následně se touto sazbou zdaní příjmy tuzemské (tzv. zprůměrování daně). U metody zápočtu se do základu daně zahrnují celosvětové příjmy, ze kterých je stanovena daň. Ze stanovené daně pak lze odečíst daň již uhrazenou v zahraničí, a to za použití dvou způsobů. Jednodušší a administrativně méně náročný je zápočet plný, ve kterém se od vypočtené částky daně odečte celá částka zaplacená v zahraničí bez ohledu na sazbu daně ve státě zdroje. Oproti tomu zápočet prostý vychází z předpokladu, že daň zaplacená v zahraničí bude použita na úhradu daně vypočtené z těchto příjmů, avšak maximálně do výše daňové povinnosti z nich plynoucí. Při obou způsobech zápočtu je povinnost doložení dokladu o úhradě daně ve státě zdroje.⁸⁹

Mezinárodní obchodování vytvořilo nejen ideální prostředí k získání finančních prostředků do státního rozpočtu ze zahraničních příjmů, ale i k daňovým únikům. K únikům dochází především prostřednictvím zatajování či nepřiznání majetku a příjmů plynoucích ze zahraničí, provozováním nezákonné činnosti či zaměstnáním načerno.

K těmto škodlivým daňovým praktikám se především pro svou netransparentnost využívají daňové ráje označované také jako „offshore“ nebo „offshore finanční centrum“. V roce 2000 byl OECD uveřejněn seznam 35 států považovaných za daňové ráje typu offshore finanční centrum. V roce 2016 zveřejnila Evropská Unie ve zprávě Evropské komise seznam 30 zemí označených jako daňové ráje. Mezi tyto patřilo i 10 členských států nespolupracujících jurisdikcí a odmítajících součinnost.⁹⁰ Pojem daňový ráj zahrnuje takové státy, jejichž legislativa umožňuje minimální či vůbec žádné zdanění. Další skupinu tvoří

---

⁸⁹ ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 228-229.

⁹⁰ *EU releases world tax havens blacklist* [online]. © EUBusiness Ltd 2020 [cit. 23.8.2019]. Dostupné z: <https://www.eubusiness.com/news-eu/economy-politics.120n>

státy „onshore“ mající standardní daňový systém a daň, avšak poskytují daňové výjimky či osvobození. Do skupiny těchto států je v určitých pramenech řazena i Česká republika.⁹¹

Tyto státy jsou pro daňové subjekty především nástrojem mezinárodního daňového plánování. Dle aktuálních odhadů se kapitál nacházející v daňových rájích odhaduje na částku 5 bilionů amerických dolarů a 60 % celosvětových zdrojů je v držení či ovládáno subjekty z těchto států.⁹²

K zabránění vzniku škod na daních z nelegálního mezinárodního jednání fyzických osob byla vydána směrnice Evropské unie proti praní špinavých peněz (AMLD – Anti-Money Laundering Directive) řešící problematiku praní špinavých peněz a financování terorismu prostřednictvím přístupu k informacím o vlastnících. Dalším systémem pomáhajícím předcházet únikům na dani spojených především se zatajováním příjmů plynoucích ze zahraničí je Automatická výměna informací (AEI – Automatic Exchange of Information).⁹³

---

⁹¹ *Offshoring and Employment: Trends and Impacts* [online]. ©OECD Publishing (2007), Paris, [cit. 23. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/9789264030947-en>.

⁹² KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018, s. 212-216.

⁹³ EURODAD. *Fifty Shades of Tax Dodging: The EU's role in supporting an unhust global tax systém 2015: Stop tax didging*, s. 4-5.

4 Vlastní práce

4.1 Legální optimalizace daně

Optimalizace daňové povinnosti začíná u „legálně“ tedy zákonem umožněného způsobu snížení základu daně, ale i samotné daňové povinnosti. Správné stanovení optimálního základu daně a s ním spojené daňové povinnosti je v problematice daňových úlev nejdůležitějším úkonem. Jakékoliv zákonné opatření vedoucí k získání výhody pro poplatníka, a to ať formou pozdější úhrady daně nebo nižší daňové povinnosti, lze chápat jako daňovou úlevu. Pro zjištění výše dopadu těchto úlev na příjmovou stránku státního rozpočtu se v České republice používá metoda ušlých příjmů. Ta se vyčísluje pomocí celkového snížení příjmů veřejného sektoru za pomoci zákonných způsobů daňové optimalizace.

Tabulka 6: Výpočet daňové povinnosti

Základ daně	Dílčí základ daně z §6 + součet dílčích základů daně z §7, §8, §9 a §10 pokud součtem vznikne ztráta, nelze ji započíst proti dílčímu základu daně z § 6)
-	Nezdanitelné části základu daně
=	Základ daně před zdaněním
X	15% sazba daně
=	Daň dle § 16 zákona o daních z příjmů
X	7% Solidární zvýšení daně u příjmů přesahujících 48násobek průměrné mzdy (tj. nad částku 1 569 552 Kč)
=	Daň celkem
-	Slevy na dani a daňové zvýhodnění
=	Daňová povinnost/ daňový bonus

Zdroj: Zákon o daních z příjmů, vlastní zpracování

4.1.1 Míra zdanění

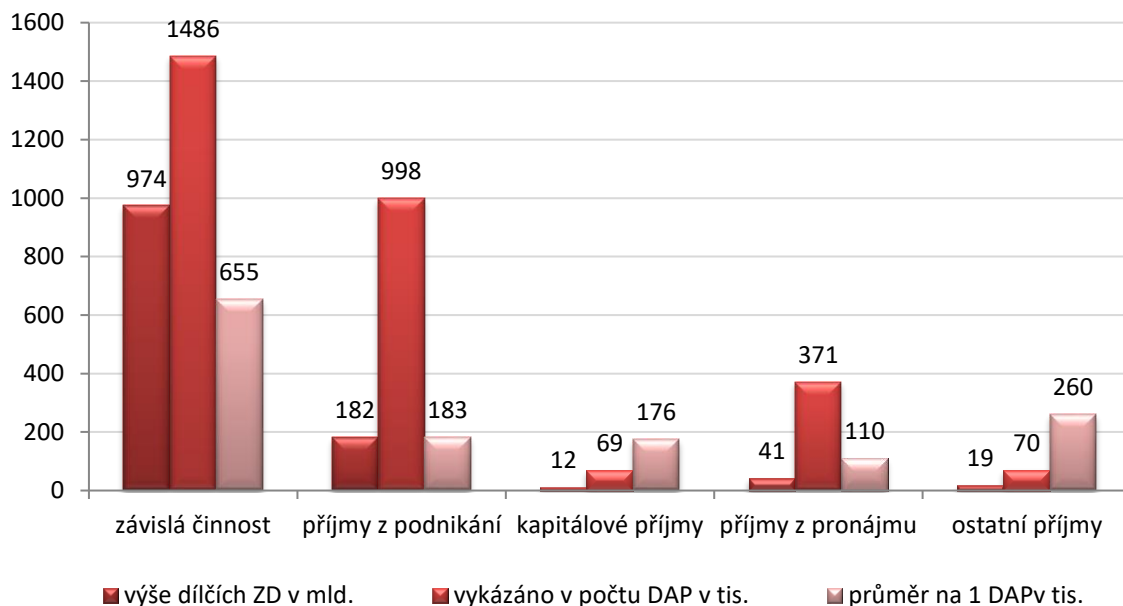
Základem pro správné stanovení daně je zjištění správné výše základu daně. Způsob stanovení dílčích základů daně se odvíjí od činnosti, ze které subjektu povinnému k dani příjmy plynou, a to ať v peněžní či nepeněžní formě. Základ daně ze závislé činnosti (zaměstnání) je roven tzv. superhrubé mzdě, která je součtem hrubého příjmu a zákonného pojištění hrazeného zaměstnavatelem za zaměstnance. Aktuálně tato částka odpovídá zvýšení o 33,8 %, tj. 9 % zdravotní pojištění a 24,8 % sociální pojištění (do 30. 6. 2019 odpovídalo zvýšení 34 %).

Základ daně u OSVČ odpovídá výši veškerých přijatých příjmů (u osob vedoucích daňovou evidenci) nebo výnosů (u osob vedoucích účetnictví) za období od 1. 1. do 31. 12., tj. za kalendářní rok, snížený o výdaje/náklady na jejich dosažení, zajištění a udržení vynaložené prokazatelně nebo za použití paušální částky stanovené zákonem o daních z příjmů dle oboru činnosti, která je předmětem zdanění, a to za každou činnost samostatně. Stejným způsobem lze stanovit i základ daně u příjmů z nájemného, kde se volba způsobu uplatnění výdajů též odvíjí od vůle poplatníka.

Při stanovení základu daně z kapitálového majetku nelze uplatnit žádné daňové výdaje, a proto do základu daně vstupují veškeré takto získané příjmy. V případě ostatních příjmů tvoří základ daně příjmy snížené o prokazatelně vynaložené výdaje. Nelze proti nim, až na výjimky stanovené v zákoně, uplatnit paušální výdaje a výdaje lze uplatnit maximálně do výše příjmů, tj. nelze z těchto příjmů získat daňovou ztrátu.

Daňovou ztrátou se pro účely daně z příjmů rozumí rozdíl, kdy prokazatelně vynaložené výdaje převyšují příjmy získané osobou samostatně výdělečně činnou z podnikání nebo u příjmů z nájemného. Takto vzniklou ztrátu lze uplatnit v následujících pěti letech ke snížení základu daně z podnikání (§ 7 ZDP), kapitálových příjmů (§ 8 ZDP), nájemného (§ 9 ZDP) či z ostatních příjmů (§10 ZDP). Nelze ji uplatnit proti příjmům ze závislé činnosti (§ 6 ZDP).

Graf 1: Dílčí základy daně v DAP za zdaňovací období roku 2018

Zdroj: Finanční správa, vlastní zpracování

Zjištění celkové výše základu daně z příjmů fyzických osob není s ohledem na příjmy ze závislé činnosti možné, neboť zaměstnanci nemají povinnost podávat daňová přiznání, pokud mají příjmy pouze od jednoho zaměstnavatele nebo od více zaměstnavatelů po sobě jdoucích, ale mají možnost nechat si zpracovat roční zúčtování daně u zaměstnavatele. Výše uvedená tabulka tedy vychází z údajů získaných na základě podaných daňových přiznání za zdaňovací období roku 2018 v celkovém počtu 2 252 028 podání se základem daně v souhrnné výši 1 228 034 mil. Kč. Jak je patrné, tak nejvyšší dílčí základ daně připadá právě na příjmy ze závislé činnosti vykázané v 1 486 tis. daňových přiznáních v celkové výši dílčího základu daně 974 mld. Kč. V průměru tak připadl na jedno daňové přiznání hrubý příjem ze závislé činnosti ve výši 532 tis. Kč a základ daně ve výši 655 tis. Kč. Oproti tomu příjmy z podnikání vykázalo v daňovém přiznání 998 tis. poplatníků v celkové výši dílčího základu daně 182 mld. Kč, což v průměru na jednoho poplatníka činilo 183 tis. Kč základu daně. Vliv na výši základu daně u OSVČ má především způsob uplatnění výdajů. Z celkového počtu podaných přiznání k dani z příjmů fyzických osob za zdaňovací období roku 2018 vedlo účetnictví 26 990 daňových subjektů, 337 546 vedlo daňovou evidenci a 611 775 využilo možnosti uplatnit paušální výdaje. Uplatnění výdajů paušální částkou má pro daňový subjekt své výhody, a to především ve snížení nákladů na administrativu, v možnosti uplatnění vyšších nákladů, než ve skutečnosti

byly vynaloženy, ale hlavně v malé pravděpodobnosti daňové kontroly. Ta u daňového subjektu s paušálními náklady přichází v úvahu pouze v případě odhalení zatajení zdanitelných příjmů.

Stanovením základů daně dle jednotlivých druhů příjmů dochází též k rozdílné výši daňové zátěže. V České republice je zavedena rovná sazba daně z příjmů fyzických osob ve výši 15 %. Tato sazba však nevyjadřuje stejnou míru daňového zatížení pro všechny, neboť míra zdanění se pohybuje v různé výši.

Tabulka 7: Míra zdanění v České republice pro rok 2019 v %

Výše ročního příjmu v Kč	150 000	300 000	500 000	1 000 000	1 500 000	2 000 000	3 000 000	5 000 000	10 000 000	20 000 000	50 000 000
Příjmy z podnikání	0,0	6,7	10,0	12,5	13,3	16,5	18,3	19,8	20,9	21,4	21,8
závislá činnost	3,5	11,8	15,1	17,6	18,4	19,5	20,8	21,8	22,6	23	23

Zdroj: Vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že vyšší míra zdanění připadá na příjmy ze závislé činnosti. Zatímco u příjmů z podnikání (§ 7 ZDP), příjmů z kapitálového majetku (§ 8 ZDP), příjmů z pronájmů (§ 9 ZDP) a ostatních příjmů (§ 10 ZDP) je maximální míra zdanění 22 %, u příjmů ze závislé činnosti (§ 6 ZDP) je maximální hranice na 23 %. Největší rozdíly jsou patrné u příjmů mezi 300 000 – 1 500 000 Kč, kde rozdíl na procentuální sazbě daně činí 5,1 %. Tento rozdíl způsobuje výpočet daně u příjmů ze závislé činnosti, kdy základ daně tvoří tzv. superhrubá mzda. Ta byla zavedena v roce 2008 jako jiný způsob výpočtu daně ze mzdy, kdy se k hrubé mzdě zaměstnance připočítává částka ve výši odvodové zátěže zaměstnavatele za zaměstnance. Aktuálně se na politické úrovni jedná o možnosti jejího zrušení. U příjmů nad 1 500 000 Kč se rozdíl v míře zdanění začíná vyrovnávat především z důvodu stanoveného maximálního vyměřovacího základu pro sociální pojištění ve výši 48násobku vyhlášené průměrné mzdy pro daný rok. Celková míra zdanění se aktuálně v České republice pohybuje v rozmezí 0–23 %.

Na výši daně má vliv i sleva na poplatníka ve výši 24 840 Kč, která je základní slevou na dani. Na tuto slevu má nárok každý daňový poplatník, a to jak daňový rezident, tak nerezident. Tato sleva se v průběhu let měnila a s ní se měnila i míra zdanění. Zatímco do 31. 12. 2005 byla uplatňována nezdanitelná část základu daně na poplatníka ve výši 38 040 Kč ročně, nastala od 1. 1. 2006 změna. Již nebyla uplatňovaná odčitatelná položka od základu daně, ale sleva na samotné dani, která v této době činila 7 200 Kč ročně. Ta byla od 1. 1. 2008 zvýšena na částku 24 840 Kč, která zůstala neměnná až do teď. Na tyto slevy neměli původně nárok starobní důchodci. Nárok jim byl přiznán teprve od roku 2008.

Také sazba daně byla do 31. 12. 2007 progresivní a pohybovala se od roku 2001 do roku 2005 ve čtyřech pásmech (15 %, 19 %, 25 % a 32 %) v roce 2006 a 2007 byly sazby změněny (12 %, 19 %, 25 % a 32 %) a od 1. 1. 2008 byla zavedena jednotná sazba daně ve výši 15 % a superhrubá mzda na příjmy ze závislé činnosti

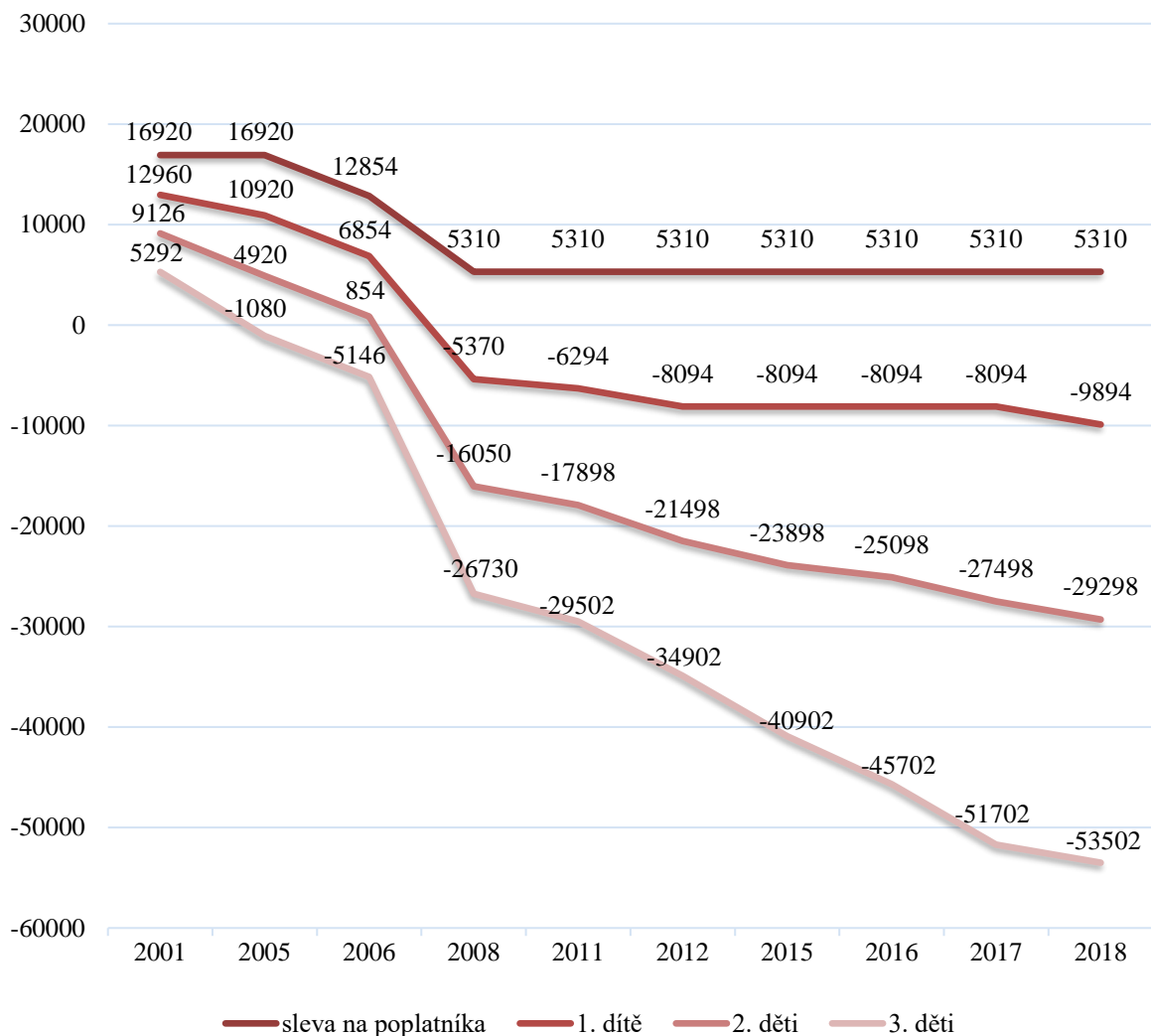
Tabulka 8: Výpočet výše daně v letech

Období	2001-2005	2006-2007	2008 až 30. 6. 2019
Základ daně	150 000	150 000	150 000
Superhrubá mzda			201 000 (34 % SP+ZP)
Odčitatelná položka na poplatníka	38 040	0	0
Sazba daně	16 380 Kč + 19 % z částky nad 109 200 Kč	14 544 Kč + 19 % z částky nad 121 000 Kč	15 %
Daň	16 920	20 054	30 150
Sleva na dani na poplatníka	0	7 200	24 840
Daňová povinnost	16 920	12 854	5 310

Zdroj: vlastní zpracování

Vývoj daňové povinnosti u daně z příjmů fyzických osob má od roku 2005 klesající tendenci. Ze základu daně ve výši 150 000 Kč poklesla při uplatnění pouze základní slevy na poplatníka o 69 %.

Graf 2: Přehled daňové zátěže zaměstnanců v letech 2001-2020

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu je patrné, že došlo k razantnímu snížení daňové povinnosti jak u poplatníků bezdětných, tak s dětmi. Od roku 2008 je viditelný trend rozevírajících se nůžek mezi daňovou povinností poplatníků s jedním vyživovaným dítětem a poplatníky se dvěma a třemi vyživovanými dětmi. Také je zde patrné, jak moc se snížila aktuální daňová zátěž u zaměstnanců při ročním hrubém příjmu 150 000,- Kč v porovnání s rokem 2001.

Jeden z mnoha způsobů zjištění míry efektivního zdanění je pomocí průměrné mzdy. Ta v roce 2018 dosahovala výše 31 885 Kč a pro zjištění průměrné efektivní sazby daně se uplatní jako základ daně, který se po zdanění 15 % sazbou očistí o základní slevu na poplatníka.

Tabulka 9: Výpočet efektivní daňové sazby pro rok 2018

Průměrná hrubá mzda	Superhrubá mzda	Daň 15 %	sleva na poplatníka	Daňová povinnost	efektivní sazba daně
31 885	42 726	6 409	2 070	4 339	13,6 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Veličina T^e vyjadřující průměrnou efektivní sazbu daně, potřebnou pro další výpočty daňových úlev, se v České republice pohybuje ve výši 13,6 %.

4.1.2 Položky snižující základ daně – odčitatelné položky

Základní sleva na poplatníka však není jedinou možnou optimalizací daňové povinnosti. Zákon umožňuje ještě před výpočtem daně snížit samotný základ pro její výpočet, a to prostřednictvím odčitatelných položek jako je hodnota darů zaplacená v daném zdaňovacím období na účely vymezené v zákoně o daních z příjmů do maximální výše 15 % základu daně a minimální výši 1 000 Kč, hodnotu uhrazených úroků z úvěru na pořízení bytové potřeby do výše 300 000 Kč, hodnotu uhrazených příspěvků na životní pojištění a penzijní připojištění do max. výše 24 000 Kč, ale též zaplacené členské příspěvky odborové organizaci do výše 3 000 Kč a úhrady za zkoušky ověřující výsledky dalšího vzdělávání do výše 10 000 Kč nebo 13 000 Kč až 15 000 Kč u osob se zdravotním postižením. Tyto položky lze uplatnit pouze při splnění zákonem stanovených podmínek.

Tabulka 10: Odčitatelné položky uplatněné v DAP za zdaňovací období roku 2018

Odčitatelná položka dle § 15 ZDP	Výše uplatněné položky v mil. Kč	Počet DS uplatňujících odčitatelnou položku
Dary	2 403	178 858
Úroky z úvěru	13 412	428 582
Penzijní připojištění	3 400	233 628
Životní pojištění	3 814	435 298
Odborové příspěvky	188	79 992
Další vzdělávání	1	245
Výzkum a vývoj	23	26
CELKEM	23 241	1 356 629

Zdroj: Finanční správa, vlastní zpracování

Pro zjištění výše daňové úlevy plynoucí z uplatněných odčitatelných položek jsem vycházela z údajů o celkové výši jednotlivých odčitatelných položek uplatněných v daňových priznáních za zdaňovací období roku 2018. Použitím těchto dat dochází k určitému nadhodnocení míry daňové úlevy, neboť nezachycuje přesné údaje o efektivním uplatnění nárokované částky. Výpočet je proveden za pomoci následujícího vzorce:

$$DU = ODP \times T^e$$

ODP vyjadřuje celkovou výši všemi poplatníky uplatněných odčitatelných položek

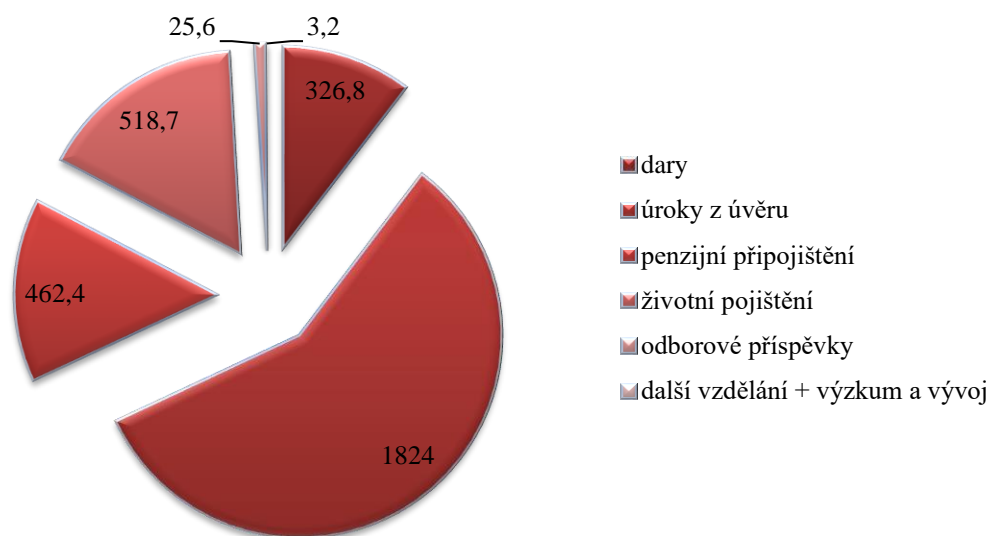
T^e vyjadřuje průměrnou efektivní sazbu daně

$$DU = 23241^* \times 13,6\%$$

$$DU = 3160^*$$

*vyjádřeno v mil. Kč

Graf 3: Daňová úspora v mil. Kč

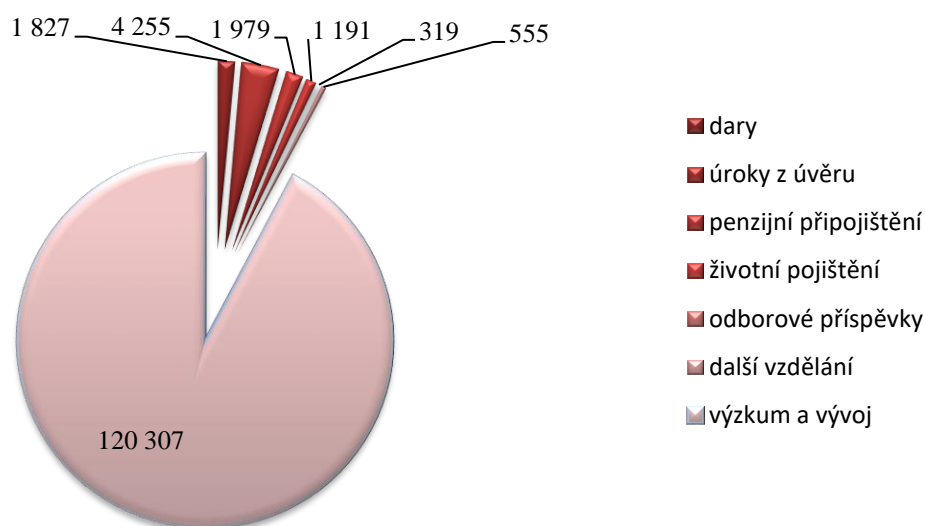

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že nejvyšší daňová úleva plyne z úroků z úvěru, následuje odpočet životního pojištění a penzijní připojištění. Celková daňová úspora získaná v roce 2018 prostřednictvím uplatnění odčitatelných položek v daňových priznáních k dani z příjmů fyzických osob činila 3 160 mil. Kč. Při přepočtu daňové úspory na jednoho poplatníka uplatňujícího odčitatelnou položku činí nejvyšší úsporu odpočet na výzkum a vývoj, neboť

nárok na tento odpočet uplatňuje malý počet poplatníků. Následuje odpočet úroků z úvěru, penzijní připojištění a dary viz graf 3.

Graf 4: Průměrná daňová úspora na osobu v Kč

Zdroj: Vlastní zpracování

Celkovou výši daňové úspory získané prostřednictvím odčitatelných položek ovlivňují ve velké míře též zaměstnanci, kteří si odčitatelné položky uplatňují v rámci ročního zúčtování u zaměstnavatele, a proto nejsou tyto informace finanční správě dostupné. Zaměstnavatelé mají povinnost hlásit pouze celkovou výši odvodové povinnosti, bez dalších bližších informací, z čeho odvod daně vznikl. To jsou povinni předkládat až v případě daňové kontroly. Pro zjištění výše uplatněných odčitatelných položek se vychází z předpokladu, že průměrná výše těchto položek uplatněných u zaměstnavatele je stejná jako u podaných přiznání. Pro výpočet se použije následující vzorec:

$$ODP = ODPDAP \times \frac{n}{n_{dap}}$$

ODPDAP vyjadřuje celkovou výši odčitatelných položek uplatněných v DAP

n vyjadřuje celkový počet poplatníků daně z příjmů fyzických osob

n_{dap} vyjadřuje počet poplatníků s podaným daňovým přiznáním

$$ODP = 23241 \times 5293800 / 2249772$$

$$ODP = 54686 \text{ mil.}$$

Dle provedeného výpočtu lze odhadovat míru uplatněných odčitatelných položek v roce 2018 od všech poplatníků daně z příjmů fyzických osob na částku 54 686 mil. Kč. Z této částky plyne daňová úspora ve výši 7 437 mil. Kč.

4.1.3 Slevy na dani

Jak již bylo výše uvedeno, uplatňuje u daně z příjmů fyzických osob každý poplatník základní slevu na dani, která činí 24 840 Kč za rok. Tato sleva však nemusí být jediná. Při splnění stanovených podmínek může poplatník odečíst z daňové povinnosti další slevy (např. na zaměstnance se zdravotním postižením, na vyživovaného manžela, na invaliditu, na studenta, za umístění vyživovaného dítěte v předškolním zařízení či na evidenci tržeb). U poplatníků podávajících daňové přiznání lze slevu jednoznačně vyčíslit a i rozklíčovat, tedy určit, která sleva a v jaké výši byla uplatněna. Problém nastává opět v případě zaměstnanců. Zde lze relativně jednoznačně určit výši slevy na poplatníka, ale v případě ostatních slev již přehled stanovit nelze.

Tabulka 11: Přehled uplatněných slev na dani v DAP za zdaňovací období 2018

sleva podle § 35ba odst. 1	Počet poplatníků uplatňujících slevu	Výše slevy v mil. Kč
základní na poplatníka	2 252 028	55 940
na manželku/manžela	83 905	2 021
na manželku/manžela-držitele ZTP/P	90	4
základní na invaliditu 1. nebo 2. Stupně	42 257	101
rozšířená na invaliditu 3. Stupně	9 260	43
na držitele průkazu ZTP/P	2 154	34
na studenta	42 789	140
celková použitá sleva na daň v DAP	2 252 028	37 339
Výpočet slevy na dani za všechny poplatníky v zemi	5 293 800	87 772

Zdroj: Finanční správa, vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že ne každá sleva, na kterou má poplatník nárok, je v plné výši využita. Ve 2 252 028 podaných daňových přiznání k dani z příjmů fyzických osob byla nárokována sleva v celkové výši 58 283 mil. Kč. Proti daňové povinnosti ji bylo možné

uplatnit pouze ve výši 37 339 mil. Kč. V průměru na jednoho poplatníka tak sleva na dani činila 16 580 Kč., což za všechny poplatníky v zemi činí přibližně částku 87 772 mil. Kč. Pro stanovení míry dopadu daňových slev na celkový výběr daní za všechny poplatníky daně z příjmů fyzických osob jsem vycházela z výše uplatněných slev v podaných daňových přiznáních za rok 2018.

4.1.4 Daňové zvýhodnění

Tato forma slevy na dani je specifická svým výsledkem, neboť zde může dojít k záporné daňové povinnosti. Ta je označována jako „Daňový bonus“, který vzniká uplatněním daňového zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti proti nižší daňové povinnosti. Výplata daňového bonusu je zákonem zastropována na částce 60 300 Kč na poplatníka za rok. Tuto skutečnost lze vyjádřit vzorcem:

$$\text{Daň po uplatnění slev} - \text{daňové zvýhodnění} = \text{daňová povinnost/daňový bonus}$$

Výše daňového zvýhodnění a s ním spojeného daňového bonusu je dalším velmi diskutovaným tématem. Nedochozí zde pouze k ponížení daňové povinnosti, tak jako u ostatních slev na dani, ale v případě nižší povinnosti též k záporné dani a nároku na výplatu právě zmiňovaného daňového bonusu. Tato forma podpory poplatníků vyživujících dítě/děti ve společně hospodařící domácnosti byla záměrně vložena do daně z příjmů z důvodu, aby na ni měly nárok pouze ekonomicky aktivní osoby. Možnost jeho uplatnění na dítě žijící s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti byla do zákona o dani z příjmů fyzických osob zavedena nově ve zdaňovacím období 2005, kdy tato sleva na dani původně ve výši 6 000 Kč/rok/dítě nahradila odčitatelnou položku ve výši 25 560 Kč/rok/dítě ze základu daně.

Zákonodárci se v průběhu let museli potýkat s vynalézavostí veřejnosti, která se snažila na daňový bonus dosáhnout, ačkoliv skutečné příjmy ve zdaňovacím období neobdržela. K získání výplaty daňového bonusu využívali např. fiktivních příjmů z pronájmu ve výši šestinásobku minimální mzdy. Ty dle zákonných podmínek postačily k jeho získání, ale jinak neovlivnily příjem rozhodující pro nárok na sociální dávky od Úřadu práce. Právě z tohoto důvodu se podmínky pro uplatnění daňového zvýhodnění v průběhu let měnily. Aktuálně lze uplatnit daňové zvýhodnění pouze u rezidentů v rámci EU a EHP,

kteří ve zdaňovacím období obdrží více než 90 % příjmů ze zdrojů na území České republiky. Změna nastala též u daňového bonusu, který lze uplatnit pouze na příjmy ze závislé činnosti dle § 6 a z podnikání dle § 7 ZDP při dosažení příjmu minimálně ve výši šestinásobku životního minima.

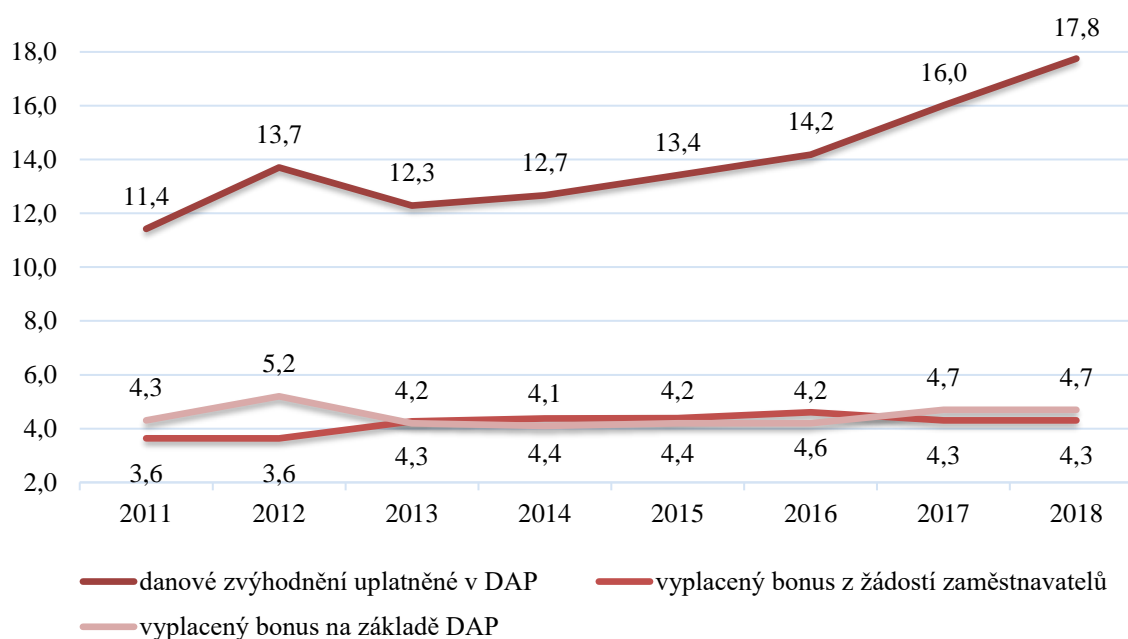
Tabulka 12: Výše daňového zvýhodnění v Kč

Rok	2005 - 2007	2008 -2010	2011	2012 -2014	2015	2016	2017	2018 -2019
1. dítě	6 000	10 680	11 604	13 404	13 404	13 404	13 404	15 204
2. dítě	6 000	10 680	11 604	13 404	15 804	17 004	19 404	19 404
3.a další	6 000	10 680	11 604	13 404	17 004	20 604	24 204	24 204

Zdroj: Zákon o daních z příjmů, vlastní zpracování

Za zdaňovací období roku 2018 bylo v daňových přiznáních k dani z příjmů fyzických osob uplatněno daňové zvýhodnění na vyživované děti v celkové výši 17 753 mil. Kč. Z níže uvedeného grafu je patrné, že výše uplatněného daňového zvýhodnění se v letech zvyšuje. Na tento ukazatel má vliv především navýšením částek daňového zvýhodnění a rozdělení jeho výše dle počtu vyživovaných dětí.

Graf 5: Přehled čerpání daňového zvýhodnění a daňových bonusů v mld. Kč

Zdroj: Informace o činnosti Finanční správy České republiky, vlastní zpracování

Daňové zvýhodnění po přepočtu na celkový počet poplatníků daně z příjmů fyzických osob lze odhadnout na 40,7 mld. Kč. Též vyplacený daňový bonus po přepočtu dosahuje odhadem výše 11 mld. Kč. Z toho 4,7 mld. Kč bylo vyplaceno na základě podaných daňových přiznání k dani z příjmů fyzických osob a 6,3 mld. Kč připadá na nárok zaměstnanců u zaměstnavatelů. Na základě žádostí zaměstnavatelů byl ze strany finanční správy vyplacen daňový bonu ve výši 4,3 mld. Tato částka je ve stejné výši jako v roce 2017, byť se pro rok 2018 změnila výše daňového zvýhodnění. Na tomto vývoji se podílí opětovná změna v zákonných podmínkách pro uplatnění daňového zvýhodnění.

Tabulka 13: Uplatnění daňového zvýhodnění a vznik daňového bonusu u OSVČ

Hrubý příjem	500 000			500 000			500 000		
výdaje paušálem	40 %	200 000		60 %	300 000		80 %	400 000	
Základ daně	300 000			200 000			100 000		
Daň 15 %	45 000			30 000			15 000		
Sleva na poplatníka	24 840			24 840			24 840		
Daň	20 160			5 160			0		
1. dítě	15 204	15 204	15 204	15 204	15 204	15 204	15 204	15 204	15 204
2. dítě		19 404	19 404		19 404	19 404		19 404	19 404
3. a další			24 204			24 204			24 204
daň po slevě	4 956	0	0	0	0	0	0	0	0
Daňový bonus	0	-14 448	-38 652	-10 044	-29 448	-53 652	-15 204	-34 608	-58 812

Zdroj: vlastní zpracování

Z výpočtu je patrné, že při hrubém příjmu 500 000 Kč a využití možnosti paušálních výdajů dosáhne osoba samostatně výdělečně činná na daňový bonus téměř vždy. Zaměstnanec při hrubém ročním příjmu 300 000 Kč uhradí při uplatnění daňového zvýhodnění na jedno vyživované dítě daň ve výši 20 256 Kč, tj. o 15 300 Kč více než OSVČ. Na tomto rozdílu se nejvíce podílí způsob výpočtu základu daně, který se u zaměstnanců stanovuje ze superhrubé mzdy. Právě takto nerovně nastavený systém svádí poplatníky daně

z příjmů fyzických osob k využití protizákonné formy zaměstnání, kterým je tzv. „Švarc systém“.

4.2 Daňový únik

V případě daňových úniků je pro občana stojícího před rozhodnutím, zda bude vykonávat nezákonnou činnost a nepostupovat částí výdělku do státní pokladny, tím nejzásadnějším faktorem míra rizika, která je tvořena pravděpodobností odhalení, velikostí daňové sazby či velikostí postihu. Čím větší bude pravděpodobnost odhalení a postih z něj plynoucí, tím menší bude snaha takovéto aktivity podstupovat. Dalším ukazatelem ovlivňujícím rozhodování je morálka a strach z postihu či sociálního vyloučení. Míra tohoto ukazatele se odvíjí od sociálního prostředí, ve kterém se poplatník pohybuje.

4.2.1 Pravděpodobnost odhalení

Pro uskutečnění daňového úniku je rozhodující právě zmíněná pravděpodobnost odhalení. Ta se odvíjí od množství uskutečněných daňových kontrol na celkový počet poplatníků, postoje poplatníků k riziku a míry tohoto rizika, kterou je poplatník ochoten podstoupit pro očekávaný výsledek.

Kontrolní činnost daňové správy vychází především z činnosti vyhledávací. Ta je považována za stěžejní činnost využívanou na všech úrovních daňové správy. Jejím hlavním úkolem je zajistit maximum dostupných informací za účelem výběru rizikových daňových subjektů k zahájení nejefektivnějšího kontrolního postupu pro naplnění cíle správy daní.

Tabulka 14: Přehled počtu a výsledků kontrol ukončených v roce 2019

Druh daně	Počet aktivních DS	Počet kontrol	Výše doměřené daně v tis. Kč	snížení ztráty v tis. Kč
Daň z příjmů FO-OSVČ	1 247 078	1 511	125 926	80 958

Zdroj: Informace o činnosti Finanční správy České republiky, vlastní zpracování

Z tabulky je patrné, že za rok 2019 bylo ukončeno 1 511 daňových kontrol, což činí při celkovém počtu aktivních daňových subjektů na dani z příjmů FO samostatně výdělečně činných 0,12 % zkontrolovaných subjektů. Míra kontrol na dani z příjmů fyzických osob je ovlivněna především zaměřením na odhalování řetězových podvodů, které jsou časově

a personálně náročné. Též obstrukční jednání daňových subjektů zahrnutých do podvodů a jejich zástupců, při povinnosti unést důkazní břemeno, komplikuje celý kontrolní proces.

Výpočet pravděpodobnosti:

$$1 = p_1 + p_2$$

$$1 = 0,0012 + 0,9988$$

- p_1 pravděpodobnost že bude odhalen = 0,12%
 p_2 pravděpodobnost že nebude odhalen = 99,88%

Tabulka 15: Volba strategie

Základ daně	Strategie jistoty	Strategie rizika	
		je odhalen (x1) $Y_D = Y - F$	není odhalen (x2) $Y_D = Y$
250 000	237 250	223 476	250 000
500 000	449 840	395 652	500 000
1 000 000	875 000	739 631	1 000 000
5 000 000	4 035 000	2 992 522	5 000 000
10 000 000	7 935 000	5 705 012	10 000 000

* Y_D = upotřebitelný důchod; Y = zdanitelný důchod, F = výše sankce; t = daňová sazba
 Zdroj: vlastní zpracování a výpočet

Při rozhodování o uskutečnění daňového úniku u poplatníka s neutrálním postojem k riziku je rozhodující očekávaný výsledek vyjádřený veličinou EX . Ten lze vypočítat pomocí vzorců:

$$EX = (p_1 \times x_1 + p_2 \times x_2) / p_1 + p_2$$

$$EX = p_1 \times (Y - F) + (1 - p_1) \times Y$$

Tabulka 16: Očekávaný výsledek

Y	250 000	500 000	1 000 000	5 000 000	10 000 000
Y_D	237 250	449 840	875 000	4 035 000	7 935 000
EX	249 968	499 875	999 687	4 997 591	9 994 846

Y_D = upotřebitelný důchod; Y = zdanitelný důchod, EX = rozhodující očekávaný výsledek

Zdroj: Vlastní zpracování a výpočet

Podle výše očekávaného výsledku se poplatník rozhoduje, zda se daňového úniku dopustí. Poplatník se úniku dopustí, pokud je očekávaný výsledek (EX) > než strategie jistoty (Y_D). Z výpočtů je patrné, že míra odhalení daňových úniků na dani z příjmů fyzických osob prostřednictvím kontrol je minimální. Doměřená daň ve výši 125 926 tis. Kč vychází především z nezahrnutí veškerých zdanitelných plnění do příjmů, z neoprávněného uplatnění výdajů, cestovních náhrad či špatného uplatnění částek daňových odpisů.

Ochotu podstoupit riziko daňového úniku ovlivňuje též prostředí a sociální skupina, ve které se poplatník pohybuje. Výhody daňového úniku mohou negativně ovlivnit pocity, které provedený čin v poplatníkovi vyvolává, a to i v případě neodhalení (např. špatné svědomí, strach z vězení, pocit studu, strach ze sociálního vyřazení apod.). Tento ukazatel je zastoupen veličinou U označující zápornou funkci užitku. Tuto veličinu není možno přímo změřit, a proto se pro jeho stanovení používá Ordinalistická teorie užitku vycházející z bodu nasycení poplatníka, který vyjadřuje nejen množství spotřebovaného statku, ale i zkušenosti, psychologické faktory či tradice. Takto upravený vzorec vypadá následovně:

$$EU = p_1 \times U(Y - F) + (1 - p_1) \times U \times (Y)$$

EU vyjadřuje očekávaný užitek

U vyjadřuje zápornou funkci užitku

Počet prováděných kontrol daně z příjmů fyzických osob na počet poplatníků aktivně činných není možné z kapacitních ani z administrativních důvodů zvýšit. Na tomto stavu se podílí též zaměření kontrolní činnosti na daň z přidané hodnoty. Z těchto důvodů se stát snaží daňovým únikům předcházet zavedením plošných kontrolních mechanismů, jako je například kontrolní hlášení nebo EET.

4.2.2 Daňové úniky spojené se zaměstnáním

Švarc systém

Činnost prováděná v tzv. „Švarc systému“, tedy v systému vykazující znaky závislé činnosti prováděné OSVČ na základě živnostenského oprávnění, je nejvíce uplatňována ve stavebnictví, ale objevuje se i v jiných odvětvích. Jedná se o situaci, kdy zaměstnavatel místo pracovně právního vztahu zadává pracovní úkoly v rámci obchodního vztahu, čímž dochází k zákonem zakázanému způsobu zaměstnávání, neboť jsou kráceny odvody, které by zaměstnavatel byl povinen odvést za svého zaměstnance.

Tabulka 17: Porovnání daňových odvodů

	Zaměstnanec	Švarc systém	Švarc systém
Roční hrubý příjem	500 000	500 000	500 000
+ zákonné pojištění	169 000	0	0
Výdaje 80 %	0	400 000	0
Výdaje 60 %	0	0	300 000
Základ daně	669 000	100 000	200 000
Daň 15 %	100 350	15 000	30 000
Sleva na poplatníka	24 840	24 840	24 840
Daňová povinnost	75 510	0	5 160

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výpočtu je patrné, že při uplatnění Švarc systému dochází při ročním hrubém příjmu 500 000 Kč a uplatnění paušálních výdajů, které zákon umožňuje ke snížení daňové povinnosti o 93,2 % až 100 % oproti daňové povinnosti, kterou by zaplatil ze stejně vysoké hrubé mzdy zaměstnanec. Zde je vypočten pouze únik na odvodu daňové povinnosti bez zohlednění dalších úniků na odvodu sociálního a zdravotního pojištění.

Švarc systém se pohybuje na hraně zákona a osobám jej vykonávajícím, ale i osobám poskytujícím tímto způsobem práci (zaměstnavatelům) hrozí při odhalení pokuty v rozmezí 250 tis. Kč až 10 mil. Kč a povinnost dodanění zákonných odvodů z takto vyplacených příjmů jako by byly vyplaceny zaměstnancům a v případě zkrácení daně ve větším rozsahu

i trestní stíhání pro trestný čin krácení daně s trestem odnětí svobody až na tři roky či zákaz činnosti.

Dle výsledků kontrol inspektorátů práce zneužívá tento systém 2 % osob samostatně výdělečně činných, ale skutečná výše osob uskutečňující ekonomickou činnost prostřednictvím tohoto systému bude větší. Problém nastává v prokázání uskutečnění tohoto způsobu práce. Aby bylo možné využití tzv. Švarc systému dokázat, musí vykazovat jeho znaky, tj. dodavatelem práce je fyzická osoba vykonávající práci osobně, mezi smluvními stranami panuje vztah nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, práce je vykonávána jménem zadavatele práce a podle jeho pokynů a za předem určenou opakující se odměnu za práci, na náklady a odpovědnost zadavatele práce, v pracovní době na dohodnutém místě. Z obavy před odhalením a plynoucími sankcemi začaly osoby tímto způsobem vykonávající činnost odvracet pozornost především výkonem činnosti pro více odběratelů či provedením několika malých zakázek pro jiné odběratele.

Záleží na samotném zaměstnavateli, zda se rizikům případného odhalení vystaví, ale vzhledem ke snižujícím počtům kontrol zaměřených právě na tento způsob výkonu práce a k finanční výhodnosti se nelze divit skutečnosti, že se nachází další, kteří tento systém vyzkouší.

Nelegální zaměstnání

Pro tento způsob výkonu práce nazývaný též jako „práce na černo“ je hlavní motivací ekonomický zisk. Zaměstnavatelé za nelegálně zaměstnané pracovní síly neodvádí zákonem stanovené odvody, čímž dosahují nekalé konkurenční výhody. Nejedná se zde pouze o daňovou povinnost, ale stejně jako u Švarc systému o odvody zdravotního a sociálního pojištění.

V roce 2018 bylo registrováno celkem 2 889 422 ekonomických subjektů. Z tohoto počtu 284 690 subjektů, tj. 165 tis. fyzických osob a 119 tis. právnických osob, zaměstnávalo celkem 4 396,4 tis. zaměstnanců. Kontroly nelegálního zaměstnávání provádí oblastní inspektoráty úřadů práce. V roce 2018 jich bylo učiněno 8 339 se zaměřením na tuto oblast s kontrolním zjištěním 4 583 nelegálně zaměstnaných osob. Jednalo se o 763 občanů České republiky, 3 595 cizinců z třetích zemí a 225 cizinců z EU.

Nejčastěji jsou nelegálně pracující osoby odhalovány u malých zaměstnavatelů do 9 zaměstnanců a středních zaměstnavatelů kategorie 50-249 zaměstnanců, a to především

v sektoru zpracovatelského průmyslu, stavebnictví, velkoobchodu a maloobchodu, oprava a údržba motorových vozidel. Při přepočtu na celkový počet zaměstnavatelů by mohlo být v České republice přibližně 38 tis. osob nelegálně zaměstnaných.

Tabulka 18: Výpočet odhadu měsíčního úniku na daňové povinnosti v roce 2018

Výpočet odhadu	Hrubá mzda	Superhrubá mzda	Daň 15 %	Odvodová povinnost
z průměrné hrubé mzdy	31 006	41 548	6 232	4 162
z minimální mzdy	12 200	16 348	2 452	382
z průměru	21 603	28948	4 342	2 272

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Zjištěný odhad daňového úniku na jednu nelegálně zaměstnanou osobu v roce 2018 vychází z průměru minimální mzdy ve výši 12 200 a průměrné hrubé mzdy vyplácené dle odvětví ve výši 31 006 Kč a činí částku 2 272 Kč měsíčně při uplatnění základní slevy na poplatníka. Na základě kontrolních zjištění se pak u 4 583 nelegálně zaměstnaných osob jednalo o únik na dani ve výši 10,4 mil. Kč za měsíc a 125 mil. za rok. Přibližnou celkovou výši ročního daňového úniku z nelegálně zaměstnaných osob lze odhadnout na částku 1 mld. Kč. Jedná se však o hrubý odhad, který nepočítá s přesnou výší hrubé mzdy a s dalšími daňovými úlevami, které může zaměstnanec u svého zaměstnavatele uplatnit.

Zatajení části mzdy

Tento způsob daňového úniku je specifický tím, že se nejedná o nelegální zaměstnání, naopak zaměstnavatel a zaměstnanec mají mezi sebou uzavřený oficiální zaměstnanecký poměr. Rozdíl je pouze ve výši mzdy oficiálně přiznané mzdovým výměrem. Po vzájemné dohodě je oficiálně přiznána pouze zákonem zaručená minimální mzda a zbylá část příjmu je vyplácena tzv. „na ruku“. Zaměstnanci prostřednictvím tohoto způsobu získávají více peněz a zaměstnavatelé mají nižší sociální odvody.

Pro přiblížení uvedu příklad. Při přiznání oficiální zaručené minimální mzdy a doplatku částky 10 tis. Kč neoficiálně, získá zaměstnanec o 3 107 Kč za měsíc více, které by jinak musel odvést státu na dani a pojistném. Zaměstnavatel získává výhodu 3 380 Kč na odvodové povinnosti za zaměstnance měsíčně.

Z příkladu je patrné, že jediný, kdo je na této praktice škodný je stát, který takto přichází o částku 6 487 Kč za osobu měsíčně, tj. 2 007 Kč na dani a 4 480 Kč na sociálním a zdravotním pojištění. Tento způsob výdělku je dle průzkumu Mezinárodního měnového fondu ochotno v České republice praktikovat okolo 16 % zaměstnanců.

4.3 Měření stínové ekonomiky

Pro samotné měření velikosti stínové ekonomiky v současnosti neexistuje všeobecná metoda, která by věrohodně stanovila její míru. Veličiny získané pomocí uznávaných metod ukazují objem stínové ekonomiky prostřednictvím peněžního vyjádření za určité období.

Pro zjištění výše stínové ekonomiky jsem použila různé metody. Data za období 2017, 2018 a 2019 jsem čerpala z údajů Českého statistického úřadu a České národní banky.

4.3.1 Metoda sledování daňových úniků

Tato metoda je jednou z přímých metod odhadu šedé ekonomiky a je nazývána též jako metoda fiskální. Výpočet vychází z údajů poskytnutých finanční správou. Prostřednictvím výsledků z učiněných daňových kontrol je sestaven model daňového úniku, který se aplikuje na zbytek země.

Hlavní nevýhodou této metody je finanční a časová náročnost. Též realizace výpočtu, která je závislá na údajích poskytnutých finanční správou, se zabývá pouze částí stínové ekonomiky.

Tabulka 19: Podklady z kontrol

Rok	Počet subjektů	Počet kontrol	Výše doměrku v tis. Kč
2017	1 243 009	2 352	216 089
2018	1 234 528	1 788	206 036
2019	1 247 078	1 511	125 926

Zdroj: Informace o činnosti Finanční správy České republiky, vlastní zpracování

Skutečný odhad stínové ekonomiky pomocí této metody uskutečněn nebyl. Ačkoliv údaje o počtu subjektů, provedených kontrolách a výši doměrku jsou známy. Není však známo období, ke kterému se doměrek daně váže, neboť správce daně má na ukončení

kontroly tři roky a může kontrolovat období za 3-5 let zpětně. S ohledem na tyto skutečnosti by odhad daňového úniku byl velmi zkreslený a nepřesný.

4.3.2 Metoda rozporů

Jedná se o nepřímou metodu založenou na předpokladu, že příjmy z oficiální i stínové ekonomiky budou použity na nákupy v oficiální ekonomice. Výpočet stínové ekonomiky vychází z národních účtů nebo z rodinných rozpočtů, tj. rozdíl mezi příjmy a výdaji domácností.

Tabulka 20: Odhad stínové ekonomiky dle rodinných rozpočtů

Období	Příjmy domácností v mil. Kč	Výdaje domácností v mil. Kč	Výše SE v mil. Kč	Výše SE v % k HDP
2017	1 844 203	2 383 298	539 095	10,5
2018	1 961 217	2 523 521	562 304	10,4
2019	2 105 729	2 670 341	564 612	9,8

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočet

Z tabulky je patrné, že domácnosti investují do výdajů v oficiální ekonomice i příjmy, které nejsou v tomto sektoru získané. V průměru se jedná přibližně o 10 % HDP. Nevýhodou tohoto odhadu stínové ekonomiky je skutečnost, že nelze předpokládat, že veškeré příjmy získané prostřednictvím stínové ekonomiky jsou započteny do HDP, ale též že ne všechny výdaje jsou investovány do oficiální ekonomiky. Lze předpokládat, že část takto získaných příjmů bude opět investováno do ekonomiky stínové.

4.3.3 Gutmannova metoda odložené peněžní poptávky

Jde o nepřímou monetární metodu pro měření stínové ekonomiky, která vychází z předpokladu, že nelegální ekonomika se uskutečňuje především prostřednictvím hotových peněz. Stínová ekonomika se vypočítává jako poměr mezi množstvím peněz v oběhu a vkladů na vyžádání. Výpočet vychází z období, kdy stínová ekonomika byla nulová či minimální. Pro Českou republiku je nejčastěji užíván rok 1993, neboť v tomto období lze předpokládat, že vzhledem k rozdělení Československa, peníze v hotovosti se pohybovali v maximální míře v oficiální ekonomice.

Tabulka 21: Výpočet SE Gutmannovou metodou v mld. Kč

Ukazatel / Období	2017	2018	2019
C – Oběživo	754,3	766,4	802,1
D - peníze na viděnou	3019,1	3192,3	3328,1
M1 - měnový agregát	3773,4	3958,6	4130,2
HDP	5110,7	5408,8	5748,7
V - rychlost oběhu peněz	1,35	1,37	1,39
C/D0	0,14	0,14	0,14
C*	422,7	446,9	465,9
SE v mld. Kč	449,2	436,5	467,9
SE v %	8,79	8,07	8,14

Zdroj: ČNB a ČSÚ, vlastní zpracování

Provedený odhad prostřednictvím výpočtu Gutmannovy metody ukazuje, že míra stínové ekonomiky se v letech 2017-2019 pohybuje v podobné výši. Vyjádření v penězích se adekvátně zvyšuje podle výše HDP za příslušná období. V procentuálním vyjádření k HDP činí SE za období 2017 8,79 % a v roce 2018 8,07 % a v roce 2019 8,14 %.

Ani tato metoda však není úplně přesná, neboť má mnoho nedostatků. Hlavním nedostatkem je volba roku nula s nejnižší nelegální ekonomikou, na kterém je závislý celý výpočet. Také předpoklad, že rychlost oběhu peněz v oficiální ekonomice a stínové ekonomice je ve stejné velikosti, nemusí být pravdivý.

4.3.4 Transakční metoda

Základem této nepřímé monetární metody je vztah celkové hodnoty transakcí a národního produktu. I tato metoda vychází z roku nula, od kterého se zvyšuje počet transakcí, čímž roste i stínová ekonomika. Stínovou ekonomiku vyjadřuje rozdíl mezi vypočteným HDP a skutečným HDP oficiálně vykázaným. Zakladatel této metody univerzitní profesor Edgar Feige předpokládal, že výpočet HDP v období ekonomického růstu z důvodu vyšší rychlosti oběhu peněz bude vyšší a v období recese bude klesat. Tento

názor však není plně sdílen, neboť dle části odborné veřejnosti stínová ekonomika roste především v období krize.

Výpočet stínové ekonomiky transakční metodou probíhá prostřednictvím výpočtu hodnoty objemu transakcí označené hodnotou PT, která je součtem hodnoty M - množství bankovek násobené hodnotou V - rychlost oběhu peněz a peněz na viděnou – M' násobené hodnotou V'. Výsledkem je výpočet hodnoty Y celkový produkt země, která je dále porovnána s hodnotou HDP pro příslušné období. Částka, o kterou je hodnota Y vyšší, připadá na stínovou ekonomiku.

Tabulka 22: Výpočet SE transakční metodou v mld. Kč

Ukazatel \ Období	2017	2018	2019	1993
M - množství peněz v oběhu	593,9	618,6	644,4	68,5
HDP = domácí produkt - součin PQ	5110,7	5408,8	5748,7	1205,3
V a V' rychlost peněz v oběhu	8,3	8,4	8,6	17,6
M' - vklady na vyžádání	3019,1	3192,3	3328,1	299,8
PT = MV + M'V'	29962,5	32125,8	34202,6	6475,3
PT0/HDP0	5,4	5,4	5,4	5,4
Y = celkový produkt země	5579,6	5982,4	6369,2	1205,8
SE = Y – HDP	468,9	573,7	620,5	0,5
SE v %	9,2	10,6	10,8	0,0

Zdroj: ČNB, ČSÚ, vlastní výpočet

Zjištění míry stínové ekonomiky pomocí transakční metody ukazuje, že její výše průběžně roste. V roce 2018 vzrostla o 1,4 % oproti roku 2017, avšak v roce 2019 byl zaznamenán pouze mírný nárůst o 0,2 %. Celková výše stínové ekonomiky se pohybuje v roce 2017 ve výši 9,2 %, což představuje částku 468,9 mld. Kč, v roce 2018 ve výši 10,6 %, tj. 573,7 mld. Kč a pro rok 2019 výši 10,8 % vyjadřující 620,5 mld. Kč.

5 Výsledky a diskuse

Výpočet daňové mezery byl uskutečněn v několika fázích, na základě kterých, byl vyčíslen její celkový odhad. Nejprve byla vypočtena výše legální optimalizace daně, tedy zákonem umožněného snížení daňové povinnosti na základě dostupných informací. Poté bylo přistoupeno k výpočtu nelegální ekonomiky pomocí různých odbornou veřejností uznávaných metod pro odhad výše stínové ekonomiky.

5.1 Výše optimalizace daně

Optimalizací daně je chápáno jakékoliv zákonem umožněné snížení či osvobození od daně. Způsoby a výše optimalizace daně se v průběhu let mění. Na dani z příjmů fyzických osob dochází k největším změnám od roku 2005, kdy se postupně měnil způsob uplatnění úlevy na poplatníka, ale i osob žijících s ním ve společně hospodařící domácnosti. Některé původně odčitatelné položky od základu daně se změnou legislativy staly slevou na dani samotné, které se postupem let rozšiřovaly o další. V roce 2018 byla u 5 293 800 poplatníků uplatněna částka slev na dani v celkové výši 87,8 mld. Kč.

Též daňové zvýhodnění na děti žijící s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti se v průběhu let změnilo, což vedlo ke snížení daňové zátěže poplatníků daně z příjmů a vzniku daňového bonusu. Cílem tohoto institutu bylo podpořit pracující rodiny s dětmi. Daňové zvýhodnění a daňový bonus jako záporná daň vznikl v roce 2005 a za patnáct let jeho uplatňování u daně z příjmů fyzických osob prošel mnohými změnami, jak ve své výši, tak i v podmínkách pro uplatnění. Původně měl na bonus nárok každý poplatník, a to ať daňový rezident či daňový nerezident vykazující příjmy ze zaměstnání, příjmy z podnikání bez ohledu na způsob uplatnění výdajů, kapitálové příjmy či příjmy z pronájmu v souhrnné výši minimálně šestinásobku minimální mzdy za dané zdaňovací období za podmínky, že měl dítě žijící s ním ve společně hospodařící domácnosti ve věku do 26 let bez vlastních příjmů.

Zavedení takto nastavených daňových úlev zapříčinilo propad ve výběru daně z příjmů fyzických osob. Proto se postupem let měnily podmínky pro uplatnění daňového zvýhodnění, ale též se zvyšovala jeho částka. Od roku 2015 si mohli daňové zvýhodnění uplatnit pouze daňový rezidenti České republiky a daňový rezidenti EU a EHP, pokud splnili podmínku 90 % celkových příjmů z území České republiky. Tímto krokem bylo zamezeno vyplácení daňového zvýhodnění a bonusů nerezidentům ze třetích zemí, kteří nemají rodiny

na území České republiky nebo EHP. Též možnost uplatnit daňové zvýhodnění pouze v případě příjmů ze závislé činnosti a z podnikání ve výši šestinásobku minimální mzdy za zdaňovací období omezila počet daňových subjektů dosahujících na vyplacení daňového bonusu. Na druhou stranu má na výši vyplacených daňových bonusů vliv zvyšování částek daňového zvýhodnění podle počtu vyživovaných dětí.

Výše uplatněného daňového zvýhodnění na děti žijící s poplatníkem ve společně hospodařící domácnosti činilo dle zjištěného odhadu za zdaňovací období 2018 částku 40,7 mil. Kč. Na základě podaných přiznání k dani z příjmů fyzických osob byla uplatněna částka 17,3 mld. Kč. Úhrn vyplacených daňových bonusů za totéž období činí odhadem 11 mld. Kč. Na základě podaných daňových přiznání bylo finanční správou vyplaceno 4,7 mld. Kč a na základě žádostí zaměstnavatelů 4,3 mld. Kč. Celková daňová úspora na vyživované děti dle odhadu z dostupných informací činila za rok 2018 částku 51 mld. Kč. Tato částka se může od skutečnosti mírně lišit, protože zaměstnanci si mohou daňové zvýhodnění uplatnit u svého zaměstnavatele, který nemá povinnost tyto informace sdělovat. Při výpočtu jeho výše bylo přistoupeno k odhadu dle informací získaných z daňových přiznání.

Další zákonnou optimalizací je možnost uplatnění odčitatelných položek od základu daně, té ve svých daňových přiznáních k dani z příjmů fyzických osob za zdaňovací období 2018 využilo 1 356 629 poplatníků ve výši 23 mld. Kč. Na základě těchto podkladů lze vypočítat předpoklad celkové částky snížení základu daně a s tím spojené daňové povinnosti. Ta činila částku 54,7 mld. Kč na základu daně a 7,4 mld. Kč na dani.

Celkový zjištěný odhad legální daňové úspory na dani z příjmů fyzických osob z dostupných zdrojů činí za zdaňovací období 2018 částku 146,9 mld. Kč. Tato částka však neobsahuje další ze zákona umožněné daňové úspory pro osoby samostatně výdělečně činné, jako jsou např. uplatnění daňové ztráty, odpisů nebo výdajů procentem z příjmů, které ve zdaňovacím období 2018 využilo 611 775 poplatníků. Též osvobozené příjmy uvedené v § 4, § 4a, § 6 a § 10 zákona č. 586/1993 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, které lze zahrnout mezi legální daňovou úsporu, nejsou do výpočtu zahrnuty. Jedná se o příjmy především z hospodaření s vlastním majetkem, z darů, důchodů apod., které jsou při splnění zákonem stanovených podmínek od daně osvobozeny a u kterých často dochází, především z důvodu složitosti zákona, k nechtěnému daňovému úniku nebo k opomenutí

splnění oznamovací povinnosti osvobozených příjmů nad 5 mil. Kč, pokud nelze informace o nich zjistit z rejstříků či jiných evidencí prostřednictvím dálkového přístupu.

5.2 Výše stínové ekonomiky

Stínová ekonomika zahrnuje nejen nelegální příjmy z poskytování zboží a služeb, ale též nezákonný trh práce, který obsahuje nelegální zaměstnávání osob, zaměstnávání osob na základě živnostenského oprávnění, ale též oficiální zaměstnávání, kdy část mzdy je přiznána a část je vyplacena tzv. „na ruku“.

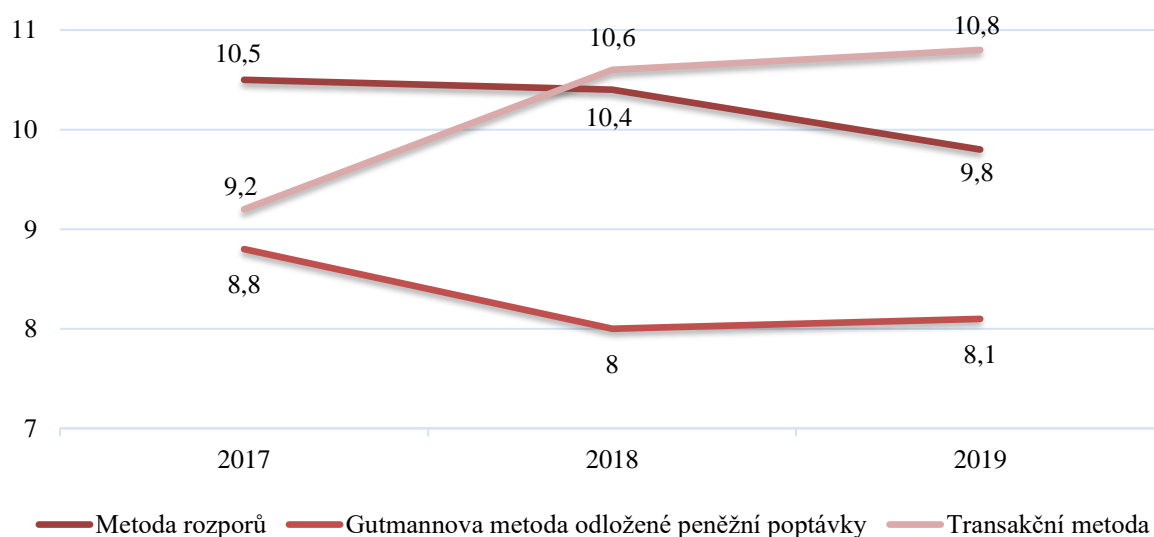
Dle výsledků kontrol prováděných oblastními inspektoráty úřadů práce bylo v roce 2018 odhaleno 4 583 nelegálně zaměstnaných osob. V 78 % se jednalo o cizince z třetích zemí, především o Ukrajince, Vietnamce, Moldavany a Srby. Nejčastěji se nelegálního zaměstnávání dopouští malý a střední zaměstnavatelé vykonávající činnost v sektoru hotelnictví a různých druzích gastronomických provozů, zpracovatelský průmysl, stavebnictví, velkoobchod a maloobchod, oprava a údržba motorových vozidel. Dle zjištěného odhadu se jedná o 7 % nelegálně zaměstnaných, tj. přibližně 38 tisíc osob. Výše ročního daňového úniku s tímto spojeným dosahuje až 1 mld. Kč.

Také ochota 16 % zaměstnanců zdaňovat pouze část svého výdělků a zbytek si nechat vyplatit neoficiálně, prohlubuje výši stínové ekonomiky. Zaměstnanci takto získávají více peněz, protože oficiálně zdaňují pouze výši zákonem zaručené minimální mzdy. Tento způsob výplaty je však krátkozraký, neboť v případě ztráty zaměstnání, dlouhodobé nemoci, invalidity, ale též odchodu do důchodu se výše podpor, nemocenských dávek a důchodů vypočítává právě z oficiálně přiznané částky. Většina takto zaměstnaných si tuto nevýhodu uvědomí právě až ve chvíli, kdy tato situace nastane. Ponaučením jak pro zaměstnance, tak i zaměstnavatele byla snad letošní pandemie způsobená virem COVID-19, kdy stát vyhlásil nouzový stav. Zaměstnanci z tohoto důvodu zůstali doma na překážkách v práci. Zaměstnavatelova povinnost vyplatit částku mzdy za tento institut byla částečně nárokovatelná na státu. Nárok však mohl uplatnit pouze na oficiálně vykázanou část mzdy. Též zaměstnanci, kteří využili možnosti OČR z důvodu uzavření škol, získali náhradu 80 % z oficiálně přiznaných vyměřovacích základů.

Výpočet celkové stínové ekonomiky, zahrnující veškeré její aspekty, byl proveden prostřednictvím tří uznávaných nepřímých metod, neboť přímé metody jsou náročné finančně, časově a na data. Jedná se o metodu rozporů zaměřenou na rozdíl mezi příjmy

a výdaji domácností, Gutmannovu metodu odložené peněžní poptávky vycházející z poptávky po hotových penězích a transakční metodu založenou na porovnání celkové hodnoty transakcí s národním produktem. Stínová ekonomika se zjišťuje porovnáním vypočteného výsledku stínové ekonomiky k HDP za dané období.

Graf 6: Výše stínové ekonomiky dle použitých metod v %

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledky odhadu míry stínové ekonomiky za rok 2018 z provedených výpočtů se různí podle použité metody až o 2,6 % HDP, což představuje částku 150 mld. Kč. Příčinou jsou rozdílná vstupní data potřebná pro výpočet, složitost zajištění přesných dat, ale též individuální nedostatky těchto metod. Mezi ty patří především určení základního roku, kdy byla stínová ekonomika nulová či minimální, dále mylná představa o tom, že veškeré finanční prostředky získané nelegální ekonomikou jsou použity v ekonomice oficiální, ale též předpoklad vyšší stínové ekonomiky v období ekonomického růstu.

Pomocí uvedených metod byla vypočtena stínová ekonomika za rok 2018 dle metody rozporů ve výši 10,4 % HDP, Gutmannovy metody ve výši 8 % HDP a transakční metody ve výši 10,6 % HDP. V přepočtu na koruny se jedná o příjem v rozmezí 440–620 mld. Kč. Studie Mezinárodního měnového fondu, zaměřená na problematiku stínové ekonomiky, stanovila její míru pro Českou republiku za rok 2017 na částku 460 miliard korun, což odpovídalo 9,2 % HDP. Dle výpočtů Českého statistického úřadu je stínová ekonomika odhadována na částku mezi 500-550 mld. Kč, tj. okolo 10 % ročního HDP.

Provedený odhad celkové míry daňové mezery, tedy legálních daňových úlev a nelegálních daňových úniků vypočtených z dostupných zdrojů, je za rok 2018 v částce kolem 218 mld. Kč. Tato částka odpovídá výši 1 080 mld. Kč příjmů zproštěných daňové povinnosti legálně a 524 mld. Kč získaných prostřednictvím stínové ekonomiky.

5.3 Způsoby řešení a diskuse

Optimalizace daně má za úkol zmírnit míru daňové zátěže obyvatelstva. U daně z příjmů se její výše v průběhu posledních patnácti let razantně změnila. Celkově je problematika daně z příjmů v posledních letech zastíněna výběrem daně z přidané hodnoty. Daň z příjmů se stala velice zpolitizovanou, a především ve volebních prohlášeních a slibech používanou, čímž ztrácí svůj původní účel a funkci. Způsoby, kterými je optimalizace prováděna, dosahují sociálních prvků. Též problém lobbingu za výhody pro určitou skupinu osob se stává součástí při utváření aktuální legislativy. Problémem České republiky je hlavně politická kultura, která má oproti západním zemím velké mezery, ale též otázka, zda má stát skutečně snahu o výběr daně z příjmů fyzických osob. Tento nepříznivý vývoj podporuje vznik ekonomiky stínové.

Stínovou ekonomiku, která je součástí každé ekonomiky, nelze zcela vymýtit, ale dá se proti ní bojovat pomocí zákonných opatření, cílené kontrolní činnosti, ale též výchovou občanů. Jak moc úspěšný tento boj je, se určuje velmi složitě, ale dle statistických odhadů a výpočtů se stínová ekonomika v České republice v průběhu let snižuje. Do jaké míry se na tomto vývoji podílí právě zákonná opatření, kontrolní činnost, hospodářská situace státu či osvěta nebo zda se stínová ekonomika přesunula za pomoci daňových rájů více na mezinárodní úroveň a ovlivňuje míru této ekonomiky po celém světě, je velkou neznámou. Nicméně i nadále až jedna třetina obyvatel České republiky toleruje nepřiznání získaných příjmů a nelegální formy práce.

Hlavními příčinami vzniku stínové ekonomiky jsou regulace, velikost zdanění, přístup společnosti k šedým aktivitám či pravděpodobnost dopadení. Především postoj společnosti k nelegálním aktivitám a daňovým únikům určuje výši stínové ekonomiky státu. V zemích s kladným přístupem bude neochota platit do veřejného systému vyšší než v zemích, kde je takovýto přístup odsuzován a přísně postihován. Česká republika patří mezi země, kde společenský postoj k nelegálním aktivitám není záporný. Ačkoliv se za posledních 30 let společnost velmi změnila, nadále se zde objevuje část obyvatelstva ochotná účastnit

se na stínové ekonomice. Též tolerance této skupiny ze strany veřejnosti, i přesto, že se jedná o černé pasažéry v rámci veřejného systému, podporuje její výši.

V boji proti daňovým únikům bylo v poslední době zavedeno několik opatření. Mezi ně patří například kontrolní hlášení nebo elektronická evidence tržeb a sní spojená účtenková loterie mající za úkol podpořit odběratele vyžádat si účtenku za provedený nákup zboží či služeb. Také posílení kontrolní činnosti prostřednictvím možnosti nahlížet do pohybů na bankovních účtech a vznik daňové kobry zaměřené především na karuselové podvody v řetězcích má za úkol odradit daňové subjekty od nelegálních činností. Nadále však zůstává otázkou, do jaké míry lze zabránit daňovým únikům prostřednictvím zákonných opatření, které administrativně zatěžují celou podnikatelskou sféru a kontrol, které se v poslední době zaměřují spíše na oblast DPH než na daň z příjmů, bez základních morálních zásad obyvatelstva.

6 Závěr

Stát prostřednictvím zákona o daních z příjmů určuje míru daňové zátěže, předmět zdanění a způsob zdanění. Z těchto tří faktorů se odvíjí ochota obyvatel své příjmy zdanění postoupit či se uchýlit k daňovému úniku. S tímto problémem se potýkají všechny státy světa a je řešen i na mezinárodní úrovni prostřednictvím smluv o zamezení dvojího zdanění zaměřených především na daň z příjmů.

Tato práce měla za cíl zjistit odhad získané daňové mezery a zhodnotit její dopad na odvodovou povinnost a státní pokladnu. Konečný výpočet je zaměřen na rok 2018, neboť za toto období bylo možné sehnat nejucelenější data. Za použití metod určených pro výpočet legální optimalizace daně, kterou legislativa na základě zákona o daních z příjmů umožňuje, prostřednictvím odčitatelných položek od základu daně a daňovým zvýhodněním, došlo v tomto roce k osvobození příjmů ve výši 1 080 mld. Kč a k nezdanění 524 mld. Kč získaných prostřednictvím stínové ekonomiky.

Částka vypočtené legální optimalizace vychází z úlev uplatněných proti již stanovenému základu daně. Neobsahuje však úlevy, které lze uplatnit při jeho samotném stanovení, jako jsou paušální výdaje, odpisy majetku, tvorba rezerv či uplatnění daňové ztráty z důvodu složitosti jejich zjištění. Taktéž zde nejsou zahrnuty příjmy od daně osvobozené uvedené v § 4, § 4a, § 6 odst. 9 a § 10 odst. 3 zákona o daních z příjmů, které se z titulu osvobození do daňových příznání neuvádí, a proto nelze informace o těchto příjmech získat. Povinnost oznámit tyto příjmy finanční správě nastává pouze v případě zisku částky nad 5 mil. Kč.

Určení výše stínové ekonomiky je ještě složitější, neboť o takto získaných finančních prostředcích nelze, až na anonymní dotazníková šetření, kterými však není možné pokrýt celou populaci a jsou velice nákladné na čas a finanční prostředky, získat bližší informace. Z tohoto důvodu jsou stanoveny mezinárodně uznávané metody pro její odhad vycházející z makroekonomických ukazatelů dané země. Za použití tří uznávaných metod, tj. metody rozporů, Gutmannovy metody odložené peněžní poptávky a transakční metody, bylo zjištěno, že v roce 2018 se stínová ekonomika pohybovala v rozmezí 8 % - 10,6 % HDP, což představuje částku 440–620 mld. Kč. V průměru se tak jedná o 524 mld. Kč získaných finančních prostředků prostřednictvím stínové ekonomiky.

Celkový vypočtený odhad míry daňové mezery z dostupných zdrojů odpovídal za rok 2018 částce kolem 218 mld. Kč. Na této částce se z 67 % podílela optimalizace daně

a z 33 % stínová ekonomika. Státní rozpočet tímto přišel o příjem ve výši 147,2 mld. Kč, krajské rozpočty o částku 19,4 mld. Kč a obecní rozpočty o 51,4 mld. Kč.

Na tomto výsledku se podílí především razantní změna v optimalizaci daně z příjmů fyzických osob, způsobená volebními sliby a prohlášeními politických stran, ale též skutečnost, že je tato daň zastíněna zaměřením finanční správy na výběr daně z přidané hodnoty. Dalším velkým problémem zasahujícím do utváření legislativy je lobbying. Právě ten se v prostředí české politické sféry stává podněcovatelem korupčního jednání za účelem zajištění výhody pro určitou skupinu osob. Od tohoto se odvíjí i politická kultura, která nemá, oproti státům západní Evropy, dobré renomé.

Právě nedůvěra v legislativní spravedlnost společně s regulací, velikostí zdanění, pravděpodobností dopadení a tolerancí nelegálních aktivit ze strany veřejnosti jsou hlavními příčinami vzniku stínové ekonomiky. K jejímu zamezení bylo v nedávné době zavedeno kontrolní hlášení nebo elektronická evidence tržeb. Také prolomení mlčenlivosti bank vůči daňové správě je velkou změnou ve prospěch kontrolní činnosti. Do jaké míry však dokážou tyto legislativní opatření ovlivnit či zastavit nelegální aktivity bez zaměření se na občanskou odpovědnost a morální zásady, zůstává otázkou, neboť i sebelepší opatření je podrobena snaze daňových poplatníků o jeho obejití. Pokud si občané nevštvípi zásadu, že krást a podvádět není normální a nezačnou daňové úniky odsuzovat, ale naopak je budou nadále tolerovat a podporovat, ba se na nich dokonce i přímo podílet, bude tento boj nekonečným.

7 Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

AMBROŽ, Jan. *Tipy pro daňové přiznání*. Praha: Koršach, 2010. 146 s. Daně pro každého. ISBN 978-80-86296-33-3.

BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 6., upr. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 519 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7.

BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-045-5.

FALADA, David et al. *Dějiny daní a poplatků*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2009. ISBN 978-80-87109-15-1.

FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika a práce na černo*. [Praha: Sondy], 2007. 358 s. ISBN 978-80-86846-21-7.

FASSMANN, Martin. *Stínová ekonomika I: (příčiny, důsledky, měření)*. Praha: Sondy, 2002. 107 s. Pohledy: studie-analýzy-prognózy; 1/2002. ISBN 80-86809-03-X.

GUTMANN, Peter M. *The subterranean economy, redux*. In: *The economics of the shadow economy*. Softcover reprint of the original 1st ed. 1985. Springer Berlin (Verlag). 402 Seiten. ISBN 978-3-540-15095-4.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka a kol. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-301-0.

CHMELÍK, Jan a BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2015. 202 s. Eupress. ISBN 978-80-7408-109-5.

KLIMEŠOVÁ, Ludmila. *Daňová optimalizace*. 2. aktualizované vydání. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2018. Právo a management. ISBN 978-80-87974-17-9.

KOCINA, Jan. *Daňové trestné činy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 358 s. Monografie. ISBN 978-80-7380-442-8.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 5., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 275 s. ISBN 978-80-7357-574-8.

LYMER, Andrew a John HASSELDINE. *The international taxation systém*. Boston: Kluwer Academic Publishers, 2002. ISBN 14-020-7157-4.

MACHÁČEK, Ivan. *Optimalizace daně z příjmů fyzických osob: postupy, jak platit co nejnižší daň*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, [2019], ©2019. 279 stran. Daně. ISBN 978-80-7554-195-6.

PELC, Vladimír. *Daně z příjmů s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2018. Daně (ANAG). ISBN 978-80-7554-144-4.

SANDMO, Agnar. *Income tax evasion, labour supply, and the equity--efficiency tradeoff*, Year: 1981. Volume: 16, Edition: 3, Page: 265-288, ISSN: 0047-2727.

SCHNEIDER, Friedrich. *Shadow economies around the world: what do we really know?* European Journal of Political Economy, 2005. Volume 21, Issue 3, Pages 598-642, ISSN 0176-2680.

STRAND, Jon. *Tax distortions, household production, and black-market work*. European Journal of Political Economy, 2005. Volume: 21, Issue 4, Pages 851-871, ISSN 0176-2680.

ŠIROKÝ, Jan. *Daňové teorie: s praktickou aplikací*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-005-8.

ŠTOHL, Pavel. *Daně: 2010: výklad a praktické příklady*. Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, 2010. ISBN 978-80-87314-01-2.

VANČUROVÁ, Alena a kol. *Daňový systém ČR: cvičebnice*. V Praze: 1. VOX, 2018. Daně (1. VOX). ISBN 978-80-87480-68-7.

Internetové zdroje

Clo [online]. Celní správa, © 2018 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.celnisprava.cz/cz/clo/Stranky/default.aspx>.

Česká advokátní komora, Práce načerno – příklady, odhalení, sankce.... JUDr. Ladislav Jouza, 5.7.2017. [online]. © 2012–2013 Česká advokátní komora [cit. 20. 8. 2019]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/prace-nacerno-priklady-odhaleni-sankce?browser=mobi>

Databáze národních účtů. [online]. © Český statistický úřad, 2020 [cit. 10. 3. 2020]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu>

EU releases world tax havens blacklist [online]. © EUBusiness Ltd 2020 [cit. 23.8.2019]. Dostupné z: <https://www.eubusiness.com/news-eu/economy-politics.120n>

EURODAD. *Fifty Shades of Tax Dodging: The EU's role in supporting an unhust global tax system 2015: Stop tax dodging* [online]. Eurodad, © 2008-2019 [cit. 20. 8. 2019].

Dostupné z: <https://eurodad.org/files/pdf/1546494-fifty-shades-of-tax-dodging-the-eu-s-role-in-supporting-an-unjust-global-tax-system.pdf>

Informace o činnosti Finanční správy ČR. [online]. © 2013-2020, Finanční správa [cit. 13. 6. 2020]. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocní-zpravy-a-související-dokumenty/>

JAREŠ, Martin. *Daňové úlevy v České republice.* Ministerstvo financí České republiky, 2010. [online]. © 2010-2020 Ministerstvo financí ČR [cit. 22. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2010/danove-ulevy-v-ceske-republice-9442>

KRESTEŠOVÁ, Martina a Vladislav REZEK. *Daňové nedoplatky a daňové úniky.* In: mfcr.cz [online]. © 2013 [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/assets/cs/media/2013-10_Danove-nedoplatky-a-danove-uniky.pdf

Měnová a finanční statistika. Česká národní banka [online]. © ČNB, 2020 [cit. 20. 4. 2020]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/

Nezdanitelné části základu daně [online]. © 2013-2018 Finanční správa, [cit. 30. 6. 2019]. Dostupné z: www.financnisprava.cz/cs/dane/dane/dan-z-prijmu/zamestnanci-zamestnavatele#nezdanitelne

Offshoring and Employment: Trends and Impacts [online]. © OECD Publishing (2007), Paris, [cit. 23. 8. 2019]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/9789264030947-en>.

Pokyn GFŘ D-22 k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. [online]. © 2020 účetní portál, [cit. 15. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.ucetni-portal.cz/pokyn-gfr-d-22-k-jednotnemu-postupu-pri-uplatnovani-nekterych-ustanoveni-zakona-c-586-1992-sb-o-danich-z-prijmu-ve-zneni-pozdejsich-predpisu-790-x.html>

Příjmy, výdaje a životní podmínky domácností-Publikace. [online]. © Český statistický úřad, 2020 [cit. 27. 3. 2020]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-vydaje-a-zivotni-podminky-domacnosti>

Shadow Economy: Understanding Drivers, Reducing Incentives. Vilnius, 2018. [online]. © 2018-2020 Lithuanian Free Market Institute [cit. 25. 8. 2020]. Dostupné z: <https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2018/11/Shadow-Economy.-Understanding-Drivers-Reducing-Incentives.pdf>

Skutečná sazba daně z příjmu u průměrné mzdy. [online]. © 2020 Mladá Fronta a.s. [cit. 24. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/390895-skutecna-sazba-dane-z-prijmu-u-prumerne-mzdy/>

Spotřební daně a jejich správa [online]. Celní správa ©2018, [cit. 12. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.celnisprava.cz/cz/dane/spotrebni-dane/Stranky/default.aspx>

Stínová ekonomika v České republice 01/2015. [online]. © 2015 ECETA [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: http://eceta.cz/wp-content/uploads/2015/11/SE_01_2015_web.pdf

ŠPAČEK Jiří, ŠPAČKOVÁ Zuzana, *Daňová morálka a daňové úniky v ekonomických experimentech.* [online]. © 2015–2020 Journals Muni cz [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/6081

Údaje z daňových přiznání. Finanční správa. [online]. © 2013-2020, Finanční správa. [cit. 24. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/analyzy-a-statistiky/udaje-z-danovych-priznani>

Výdajové paušály – výdaje procentem příjmů 2019 [online]., ©2019 Mladá fronta a.s. [cit. 20. 6. 2019]. Dostupné z: [www.finance.cz /daně-a-mzda/dane-z-prijmu-fo/vydajove-pausaly/](http://www.finance.cz/dan-a-mzda/dane-z-prijmu-fo/vydajove-pausaly/)

Výsledky kontrolní činnosti v oblasti odhalování nelegální práce. Zpravodaj 1/2019 [online]. © 2020 - Státní úřad inspekce práce [cit. 15. 7. 2020]. Dostupné z: http://www.suip.cz/_files/suip-80e133d686b0d976fada930a5477ebfd/zpravodaj_1_19.pdf

ZÍDKOVÁ, Hana. *Diskuse k metodám odhadů stínové ekonomiky.* Acta Oeconomia Pragensia, 2012. [online]. © 2000-2020 Prague University of Economics and Business [cit. 25. 8. 2019]. Dostupné z: <https://aop.vse.cz/pdfs/aop/2012/06/01.pdf>

Právní předpisy

Zákon č. 563/1991 Sb., ze dne 31. 12. 1991, o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 586/1992 Sb., ze dne 20. 11. 1992, o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., ze dne 3. 2. 2012, Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu – senátu (ostatní) ze dne 21. 9. 2007, sp. zn. 5 AFS 148/2006-50.